

Nr 342.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret; given Stockholms slott den 4 oktober 1946.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret.

GUSTAF.

Herman Zetterberg.

F ö r s l a g
till
L a g

med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret.

Härigenom förordnas som följer.

Förbud mot uppfinnings offentliggörande.

1 §.

Uppfinning, som har särskilt avseende å krigsmateriel och tillkommit här i riket eller tillhör någon som är bosatt härstädes, må ej offentliggöras eller, när den icke är offentliggjord, göras till föremål för ansökan om patent eller annan skydds rätt i främmande stat eller eljest yppas, där ej annat följer av vad nedan sägs.

Vad med krigsmateriel skall förstås bestämmer Konungen.

2 §.

Patentansökningar och därtill hörande handlingar skola av patentmyndigheten för granskning beträffande uppfinningarnas betydelse för rikets försvaret hållas tillgängliga för myndighet som Konungen bestämmer (granskningsmyndigheten).

Finner granskningsmyndigheten uppfinning som i 1 § sägs vara av sådan betydelse för försvaret att den alltjämt bör hemlighållas, skall den utan dröjsmål meddela beslut därom. Föreligger ej sådant beslut inom en månad efter det så beskaffade ansökningshandlingar inkommit till patentmyndigheten att ansökningens föremål tydligt framgår därav, vare förbud varom stadgas i 1 § ej därefter gällande med avseende å uppfinningen.

3 §.

Den som önskar att förbud varom stadgas i 1 § skall hävas äger göra särskild ansökan därom hos granskningsmyndigheten, som utan dröjsmål prövar huruvida uppfinningen är av sådan betydelse för försvaret att den alltjämt bör hemlighållas.

4 §.

Har staten icke inom tre månader efter det granskningsmyndigheten enligt 2 eller 3 § meddelat beslut om fortsatt hemlighållande av uppfinning

genom beslut om expropriation eller annorledes förvärvat all rätt till uppfinningen, upphör förbudet att gälla vid utgången av denna tid. Konungen äger dock, om det av särskilda omständigheter finnes påkallat, dessförinnan besluta om förlängning av tiden med högst fyra månader.

5 §.

Så länge förbudet är gällande skall ansökning om patent å uppfinningen icke offentliggöras enligt 7 § första stycket eller 20 § andra stycket förordningen angående patent.

6 §.

Besvär över granskningsmyndighetens beslut om fortsatt hemlighållande av uppfinning må anföras hos Konungen utan begränsning till viss tid.

Expropriation.

7 §.

Finnes uppfinning vara av särskild betydelse för försvaret, äger Konungen föreskriva, att uppfinningen må utnyttjas för statens räkning eller av annan som Konungen bestämmer.

Är uppfinningen av beskaffenhet som i 1 § sägs, äger Konungen föreskriva, att all rätt till uppfinningen skall avstås till staten.

Hemliga patent.

8 §.

Sökes för statens räkning patent å uppfinning som i 1 § sägs, äger Konungen, därest uppfinningen är av särskild betydelse för försvaret, föreskriva, att 7 § förordningen angående patent ej skall tillämpas på ansökningen.

Äro ansökningshandlingarna fullständiga och har anledning ej förekommit att, efter vad i 6 § förordningen angående patent sägs, avslå ansökningen, varde hemligt patent meddelat samt bevis därom utfärdat; och må förty de till ärendet hörande handlingarna icke utan patenthavarens tillstånd utlämnas till annan eller något yppas om dem.

Patentmyndigheten skall göra anteckning om patentet i ett särskilt register, som ej är tillgängligt för allmänheten.

9 §.

Har statens rätt med avseende å uppfinning som avses i 8 § övergått till annan eller upphäves föreskrift som där sägs, skall alltjämt anhängig ansökan i fortsättningen handläggas enligt 7 § förordningen angående patent. Är patent meddelat, skall anteckning därom göras i det allmänna patentregistret samt kungörande och offentliggörande i övrigt ske i enlighet med sjätte stycket i samma paragraf.

Ersättning.

10 §.

Meddelas enligt 2 eller 3 § beslut om fortsatt hemlighållande av uppfinning eller meddelas sådant beslut som avses i 7 §, skall skälig ersättning utgå av allmänna medel för skada eller intrång som därigenom sker.

Talan om ersättning prövas av Stockholms rådhusrätt i den sammansättning som anges i 23 § förordningen angående patent.

Särskilda bestämmelser.

11 §.

Den som till följd av bestämmelserna i denna lag vinner kännedom om uppfinning varom där sägs må ej utnyttja vad han sålunda erfarit eller i oträngt mål yppa något därom.

12 §.

Bryter någon mot förbud som i 1 § sägs eller mot bestämmelsen i 11 §, straffes med dagsböter eller fängelse, där ej gärningen enligt annat lagrum är belagd med strängare straff.

Böter tillfalla kronan.

13 §.

I mål om ersättning enligt 10 § eller om ansvar eller skadestånd på grund av gärning som i 12 § sägs äger rätten förordna, att målet helt eller delvis skall handläggas inom stängda dörrar. Samma lag vare, där talan föres beträffande patent som avses i 8 §.

14 §.

Närmare bestämmelser angående tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1947 och gäller till och med den 31 december 1949.

Genom denna lag upphäves lagen den 30 juni 1942 (nr 550) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.

Förbud varom stadgas i 1 § nya lagen skall icke äga avseende å uppfinning, beträffande vilken vid lagens ikraftträdande förbud, som sägs i 5 § lagen den 30 juni 1942, icke är gällande.

Har sådant beslut, som avses i 6 § lagen den 30 juni 1942, meddelats med avseende å uppfinning, skall vid nya lagens tillämpning så anses som om beslut enligt 2 § sistnämnda lag om fortsatt hemlighållande av uppfinningen meddelats den 1 januari 1947.

Har Konungen med stöd av 13 § lagen den 30 juni 1942 föreskrivit, att 7 § förordningen angående patent ej skall tillämpas på ansökning om patent å viss uppfinning, skall vad i nya lagen stadgas om hemliga patent i tillämpliga delar gälla, ändå att uppfinningen ej är av beskaffenhet som i 1 § denna lag sägs.

Den i 2 § nya lagen angivna tiden av en månad skall ej räknas från tidigare dag än den, då lagen träder i kraft.

Beslut om fortsatt hemlighållande av uppfinning enligt 2 eller 3 § nya lagen skall ej gälla längre än lagen äger giltighet. Sådant beslut som meddelats med stöd av 7 § samma lag gäller utan hinder av att lagen upphör att gälla.

När nya lagen upphör att gälla, skall vad i 9 § samma lag stadgas äga motsvarande tillämpning, såvitt fråga ej är om patent som icke längre är gällande.

Stadgandena i 10 och 11 §§, 12 § andra stycket och 13 § nya lagen skola lända till efterrättelse jämväl sedan lagen upphört att gälla. Vad i 12 § första stycket stadgas skall ock därefter lända till efterrättelse med avseende å överträdelse av det i 11 § stadgade förbudet samt i fråga om annan förseelse som i 12 § sägs, såvitt denna begåtts under lagens giltighetstid.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 20 september 1946.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden QUENSEL, ERLANDER, DANIELSON, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON.

Efter gemensam beredning med t. f. chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Quensel, samt t. f. chefen för handels- och folkhushållningsdepartementen, statsrådet Danielson, anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, fråga om *särskilda för fredstid avsedda bestämmelser rörande uppfinningar av betydelse för rikets försvar.*

Föredraganden anför härvid följande.

Genom lag den 30 juni 1942 (nr 550) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m. ha meddelats åtskilliga stadganden som avse att tillgodose det allmännas intresse av att kunna utnyttja eller hemlighålla dylika uppfinningar ävensom därmed jämförliga förfaranden och anordningar av teknisk natur. Lagen är en fullmaktslag av provisorisk natur. De centrala bestämmelserna i lagen kunna enligt 1 § sättas i tillämpning av Kungl. Maj:t vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Ursprungligen gällde lagen till och med den 30 juni 1943 men har erhållit förlängd giltighet, senast genom lag den 29 juni 1946 (nr 366) till och med den 30 juni 1947.

Sedan fråga uppkommit om att även för fred tillskapa en lagstiftning av liknande innehåll, tillkallade jag den 5 december 1945 med stöd av erhållet bemyndigande särskilda sakkunniga att inom departementet biträda med utredningen av denna fråga. De sakkunniga¹, vilka antagit namnet 1945 års försvarsuppfinningskommitté, ha den 1 mars 1946 avgivit betänkande med förslag till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar m. m. av betydelse för rikets försvar (SOU 1946: 25). Efter det yttranden inhämtats över förslaget samt detta varit föremål för överarbetning inom departementet, anhallar jag att nu få upptaga detta ärende till behandling.

¹ De sakkunniga voro generaldirektören N. T. Löwbeer, ordf., överingenjören B. Sundfeldt, t. f. byråchefen i försvarsdepartementet G. A. Widell, byråchefen Å. C. von Zweigbergk och generaldirektören S. A. E. Ödeen.

Gällande bestämmelser m. m.

Författningsbestämmelser med syfte att tillgodose det allmännas intresse i fråga om uppfinningar och därmed likartade arbetsresultat av teknisk natur finnas för närvarande dels i förordningen den 16 maj 1884 angående patent dels ock i nyssnämnda lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.

Patentförordningen har sålunda sedan sin tillkomst i 17 § bestämmelser av innehåll att, därest Konungen prövar nödigt att patenterad uppfinning skall upplåtas till allmänhetens fria begagnande eller utövas för statens räkning, patentet ej utgör hinder häremot. Patenthavaren är i dylikt fall berättigad till full ersättning.

Denna bestämmelse i patentförordningen har emellertid ansetts icke vara tillfyllest för det allmännas behov i förevarande avseende. I samband med det andra världskriget tillkom därför nämnda lag av den 30 juni 1942. Till grund för denna ligger ett av *1938 års patentutredning* den 9 december 1941 avgivet betänkande.¹ I detta framhöll utredningen, att det dåvarande rättsläget i olika avseenden vore mindre tillfredsställande. Sålunda kunde andra statsorgan än patentmyndigheten som regel icke få del av patentansökningshandlingar, förrän ansökningen författningsenligt kungjorts. Emellertid kunde det, särskilt under krigsförhållanden, vara av ej ringa värde, att därtill ägnade statsorgan snarast finge del av sådana handlingar för att kunna undersöka, i vad mån ansökningarna avsåge militära uppfinningar eller vore av särskild betydelse för folkförsörjningen. Man kunde därigenom erhålla del av uppfinningar, vilkas snabba exploatering låge i statens intresse och där det därför vore önskvärt att hastigt nå kontakt med patentsökandena. Kännedomen om en patentsökt uppfinning kunde också stundom påverka det allmännas dispositioner beträffande stöd för andra liknande uppfinningar. Vidare kunde det, särskilt när det gällde militära uppfinningar, vara ett vägande statsintresse, att uppfinningen ej komme till utomståendes kännedom. Från militär synpunkt skulle det vara av värde, om något statsorgan hade befogenhet att föreskriva uppskov med patentansöknings kungörande samt att ålägga patentsökanden att hemlighålla uppfinningen och ej söka skydd därå i utlandet. I betänkandet erinrades härefter om att nuvarande bestämmelser om expropriation av patenträtt enligt 17 § patentförordningen gällde blott beviljade patent och att sådan expropriation finge gå ut på endast att uppfinningen ställdes till allmänhetens fria förfogande eller att staten erhöle rätt att — jämte patenthavaren eller annan rättsinnehavare — utnyttja uppfinningen. Införande av möjlighet att även före patentbeviljandet vidtaga expropriationsåtgärd syntes kunna vara av särskild betydelse med hänsyn både till snabb exploatering och till fortsatt hemlighållande. Åtminstone i fråga om militära uppfinningar kunde det vidare vara erforderligt att meddela föreskrift om att patenträtten skulle helt avstås till staten. Även när det gällde förfarings sätt eller anordningar, som icke patentsökts eller ens vore av patenterbar natur, kunde statsintresset kräva expro-

¹ Ej tryckt.

priationsåtgärder för att åstadkomma snabb exploatering eller framtvunga hemlighållande. För att expropriationsmöjligheten skulle bli effektiv syntes då även fordras, att staten finge möjlighet att framtvunga upplysningar om hemliga förfaringssätt och anordningar. Slutligen kunde för staten föreligga intresse av att å ena sidan bevara en uppfinning såsom hemlig men å andra sidan vinna rättsskydd mot att annan senare erhöles patent å liknande uppfinning eller eljest utnyttjade uppfinningen. Det mest effektiva medlet att vinna detta syfte syntes vara, att möjlighet bereddtes staten att erhålla hemligt patent.

På grundval av patentutredningens förslag tillkom *lagen den 30 juni 1942 med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.*¹ Såsom inledningsvis nämnts fordras för lagens tillämpning förordnande av Kungl. Maj:t. Sådant förordnande har meddelats genom kungörelse den 30 juni 1942 (nr 552).

Lagen innehåller föreskrifter i samtliga de hänseenden, som äro angivna i patentutredningens förut återgivna uttalanden, eller om granskning i statens intresse av inkommande patentansökningar, om upplysningsplikt angående uppfinningar, om förbud mot uppfinnings offentliggörande, om expropriation av uppfinningar samt om hemliga patent å uppfinningar för statens räkning. Bestämmelserna gälla i vissa fall endast sådana uppfinningar, som äro av särskild betydelse för rikets försvar, i andra fall även uppfinningar, som äga sådan betydelse för folkförsörjningen i riket. I vissa hänseenden gälla olika regler för sådana uppfinningar, som ha särskilt avseende å krigsmateriel, och övriga. Flertalet bestämmelser i lagen äga tillämpning icke endast på uppfinningar utan även på förfaranden eller anordningar av teknisk natur som ej äro att hänföra till uppfinningar.

För granskning av patentansökningar med hänsyn till uppfinningarnas betydelse för rikets försvar (försvarsuppfinningar) eller folkförsörjningen i riket (försörjningsuppfinningar) ävensom för de uppgifter i övrigt, som angivas i lagen, skall finnas en särskild granskningsnämnd (2 §). Patentansökningar och därtill hörande handlingar, som granskningsnämnden behöver för sin verksamhet, skola av patentmyndigheten hållas tillgängliga för nämnden (3 §). För att staten skall ha möjlighet att erhålla kännedom om även icke patentsökta uppfinningar innehåller lagen bestämmelser om viss upplysningsplikt. Sålunda stadgas, att om det finnes angeläget med hänsyn till rikets försvar eller folkförsörjningen i riket, Konungen äger ålägga den som företräder, förestår eller leder visst näringsföretag här i riket att meddela fullständiga upplysningar om vad som inom företaget är känt angående uppfinning som berör företagens verksamhetsområde (4 § första stycket). Samma upplysningsplikt kan Konungen, om det på grund av särskilda omständigheter finnes erforderligt, ålägga även annan, sedan tillfälle lämnats den som företräder, förestår eller leder företaget att uttala sig (4 § andra stycket).

¹ Proposition nr 204/1942 och första lagutskottets utlåtande nr 43/1942.

Om förbud mot uppfinnings offentliggörande givas bestämmelser i 5—11 §§. Uppfinning, som har särskilt avseende å krigsmateriel och tillkommit här i riket eller tillhör någon som är bosatt härstädes, får ej utan tillstånd av granskningsnämnden offentliggöras eller, när den icke är offentliggjord, göras till föremål för ansökan om patent eller annan skydds rätt i främmande stat eller eljest yppas (5 §). Vad som skall förstås med krigsmateriel framgår av kungörelsen den 30 juni 1942 (nr 554). Fråga om tillstånd till yppande skall av granskningsnämnden prövas utan dröjsmål, och meddelat tillstånd kan återkallas, om synnerliga skäl därtill föreligga (9 §). I fall, där patent sökes å uppfinning som nu nämnts och granskningsnämnden finner, att uppfinningen är av sådan betydelse för rikets försvar att den alltjämt bör hemlighållas, skall nämnden underrätta patentmyndigheten om sitt beslut senast inom tre månader efter det så beskaffade ansökningshandlingar inkommit till myndigheten, att ansökningens föremål tydligt framgår därav. Kungörende av patentansökningen enligt patentförordningen skall då tills vidare ej äga rum. Lämnas ej sådan underrättelse, upphör förbudet mot yppande, men nämnden kan senare, om synnerliga skäl föreligga, besluta nytt dylikt förbud (6 §). Vad angår uppfinning, som ej har särskilt avseende å krigsmateriel, kan förbud mot offentliggörande meddelas genom särskilt beslut. Finner granskningsnämnden dylik uppfinning vara av sådan betydelse för rikets försvar att den bör hemlighållas, kan nämligen nämnden, såframt det gäller uppfinning, som tillkommit här i riket eller tillhör någon som är bosatt härstädes, föreskriva förbud enligt 5 § tills vidare. Gäller det patentsökt uppfinning, skall ej heller sådan patentansökan kungöras (7 §). Beträffande uppfinning, som enligt nu återgivna bestämmelser bör hemlighållas, kan granskningsnämnden även meddela förbud tills vidare mot utnyttjande av uppfinningen. Nämnden kan dessutom stadga skyldighet, vid vite, att lämna uppgift om åtgärd eller förhållande, som kan ha gjort uppfinningen känd eller föranleda till att den blir känd (8 §). Befogenhet, som enligt vad nu sagts tillkommer granskningsnämnden, har lagen även tillerkänt Konungen (11 § andra stycket).

Ett av granskningsnämnden enligt 6—8 §§ meddelat beslut har endast provisorisk karaktär. Vill nämnden, att det skall förbli gällande, skall den inom tre månader från beslutets dag underställa detsamma Konungens prövning. Om inte det sker, upphör ifrågavarande förbud eller föreskrift att gälla vid utgången av nämnda tid (10 §). Besvär över nämndens beslut får anföras hos Konungen utan begränsning till viss tid (11 § första stycket).

Bestämmelser om expropriation av rätt till uppfinning givas i 12 §. Enligt detta lagrum gäller, att om uppfinning finnes vara av särskild betydelse för rikets försvar eller för folkförsörjningen i riket, Kungl. Maj:t äger föreskriva, att uppfinningen må utnyttjas — utom av uppfinnaren och hans rättsinnehavare — för statens räkning eller av annan, som Kungl. Maj:t bestämmer, eller ock att den skall ställas till allmänhetens fria förfogande. I fråga om uppfinning av särskild betydelse för rikets försvar kan Kungl.

Maj:t även föreskriva den längre gående expropriationsåtgärden, att all rätt till uppfinningen skall avstås till staten.

Vad i 4, 5 och 7—12 §§ är stadgat med avseende å uppfinning skall jämlikt 15 § äga motsvarande tillämpning å förfarande eller anordning av teknisk natur som ej är att hänföra till uppfinning.

Om hemliga patent givas regler i 13 §. Sökes för statens räkning patent å uppfinning som är av särskild betydelse för rikets försvar — varvid statens rätt till uppfinningen kan ha förvärvats genom avtal eller genom expropriation — äger Kungl. Maj:t föreskriva ett särskilt förfarande i patentärendet. Detta innebär, att patentansökningen icke, såsom eljest enligt 7 § patentförordningen skall ske, offentliggöres genom kungörelse i allmänna tidningarna samt genom att ansökningshandlingarna hållas tillgängliga hos patent- och registreringsverket. Om i övrigt förutsättningar för bifall till ansökningen föreligga, skall s. k. hemligt patent meddelas, varom anteckning icke göres i det allmänna, hos patentmyndigheten förda registret utan i ett särskilt register, som ej är tillgängligt för allmänheten. De till ärendet hörande handlingarna må icke utan patenthavarens tillstånd utlämnas till annan eller något om dem yppas.

I 14 § regleras förfarandet i det fall, då Kungl. Maj:t upphäver föreskrift om det hemliga förfarandets tillämpning eller då statens rätt till uppfinningen övergått till annan. I dylika fall skall det ordinära förfarandet enligt 7 § patentförordningen återupptagas. Har hemligt patent redan meddelats, skall anteckning i det allmänna patentregistret jämte övriga publicitetsåtgärder vidtagas i efterhand.

Enligt 16 § skall ersättning av allmänna medel utgå för skada eller intrång, som sker genom vissa åtgärder enligt lagen, nämligen beslut att patentsökt uppfinning skall hemlighållas (6 §), föreskrift om förbud mot offentliggörande av annan uppfinning än sådan, som har särskilt avseende å krigsmateriel (7 §), avslag på begäran om dispens från förbud mot offentliggörande av uppfinning eller återkallelse av meddelad dispens (9 §), förbud mot utnyttjande av uppfinning (8 §) samt expropriation (12 §). Talan om ersättning prövas av Stockholms rådhusrätt i den sammansättning, som är föreskriven vid handläggning av vissa patentmål.

I lagens återstående paragrafer givas bestämmelser om tystnadsplikt för dem som till följd av lagens bestämmelser vinna kännedom om uppfinning, förfarande eller anordning, varom där sägs (17 §), om straff för överträdelse av lagens bestämmelser (18 och 19 §§) samt om handläggning inom stängda dörrar av vissa mål enligt lagen (20 §). Slutligen stadgas i 21 §, att Kungl. Maj:t äger meddela närmare bestämmelser angående lagens tillämpning.

För den enligt lagen tillsatta granskningsnämnden har utfärdats instruktion den 30 juni 1942 (nr 553). Angående nämndens verksamhet till och med den 30 juni 1946 må nämnas följande.

Antalet granskade ärenden har utgjort 2 077. Dessa fördela sig, i den mån de hunnit bli avgjorda före den 1 juli 1946, sålunda. Ingivna framställningar

om tillstånd till yppande, vilka uppgått till 42, ha samtliga bifallits, i vissa fall dock först sedan framställningarna begränsats. I 125 fall sammanlagt har nämnden i fråga om patentsökta uppfinningar funnit anledning meddela beslut om uppfinnings hemlighållande. I samband härmed har nämnden underrättat den statsmyndighet, vanligen någon av de militära förvaltningarna, som ansetts närmast ha intresse av uppfinningen i fråga, och begärt vidtagande av de åtgärder, som ur försvarets synpunkt kunnat anses lämpliga. Av nämnda statsmyndigheters svarsskrivelser har framgått, att i vissa fall uppfinningen icke ansetts vara av sådan art, att vidare hemlighållande erfordrades, i andra fall har frivillig överenskommelse träffats mellan uppfinningens innehavare och vederbörande statsmyndighet. Beträffande 61 uppfinningar har granskningsnämnden funnit anledning att i och för deras fortsatta hemlighållande underställa sitt beslut Kungl. Maj:ts prövning. Vidare har nämnden beträffande 47 av dessa uppfinningar med stöd av 13 § i lagen tillstyrkt framställning från vederbörande statsmyndighet, att 7 § förordningen angående patent ej skulle tillämpas å ifrågakvarande ansökningar, d. v. s. att ansökningarna icke skulle kungöras. Patentansökningar, som ingivits eller övertagits av statsmyndighet, ha resulterat i beviljandet av 12 hemliga patent.

Av de ansökningar nämnden granskat men icke ansett böra hemlighållas ha dock vissa ansetts vara av sådan art, att nämnden låtit dem komma till vederbörande statsmyndighets kännedom.

Nämnden har endast i mindre utsträckning funnit anledning att granska patentansökningar rörande försörjningsuppfinningar. Tillämpning av bestämmelsen om upplysningsplikt har ej påkallats i något fall. Sedan uppfinning en gång frigivits, har något beslut om förnyat förbud mot yppande icke fattats. Slutligen må nämnas, att stadgandena i 8 § ej vunnit tillämpning och att expropriation icke heller tillgripits vid något tillfälle.

Framställning om utredning.

Redan i det av 1938 års patentutredning avgivna betänkandet berördes frågan, huruvida särskilda bestämmelser med avseende å uppfinningar och anordningar av betydelse för rikets försvar vore behövlige även under fredstid. I betänkandet antyddes, att särskilda stadganden om militära uppfinningar måhända borde ingå i en blivande ny patentlag. Erfarenheterna vid en provisorisk lags tillämpning syntes bliva av värde vid avgörandet, huruvida i framtiden erfordrades särbestämmelser i ämnet.

Spörsmålet har vidare upptagits i det betänkande med utredning och förslag angående rätten till vissa uppfinningar m. m., som den 20 juni 1944 avgivits av en inom handelsdepartementet tillkallad utredningsman (SOU 1944: 27). Utredningsmannen yttrade, att samma skäl, som talade för att staten i ofredstider skulle kunna förfoga över uppfinningar av militär art, gjorde sig gällande även i fred. Det syntes för staten vara ett väl så stort intresse att äga disponera över dylika uppfinningar under fredliga förhållanden som under krig. Möjligheterna till deras tillgodogörande i full utsträck-

ning på mest ändamålsenliga sätt bleve därigenom större. Utredningsmannen förordade, att frågan gjordes till föremål för särskild utredning. I flera av de över utredningsmannens betänkande avgivna yttrandena biträdades detta förslag.

Den enligt 1942 års lag tillsatta granskningsnämnden har sedermera i skrivelse till chefen för justitiedepartementet den 29 oktober 1945 hemställt om utredning av frågan. Granskningsnämnden yttrade i sin skrivelse, att starka skäl syntes tala för att särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret gällde jämväl i fredstid. Ej minst den senaste tidens utveckling på det krigstekniska området gjorde, att det syntes betänkligt att släppa möjligheten att även i framtiden med hänsyn till det allmännas intresse utöva kontroll på detta område. Nämnden, som icke ansåg sig böra framlägga något eget förslag till nya bestämmelser, förordade att hela frågan om behovet och den lämpliga utformningen av särskilda stadganden om uppfinningar av betydelse för försvaret och folkförsörjningen m. m. upptoges till förutsättningslös utredning. Därvid borde bl. a. undersökas, huruvida för framtiden en särskild granskningsnämnd erfordrades eller om dess funktioner kunde övertagas av annat statsorgan.

Vid anmälan av denna skrivelse i statsrådet den 30 november 1945 yttrade jag bl. a., att vägande skäl kunde anföras till stöd för den uppfattningen, att det allmänna även under fredstid borde äga möjlighet till viss kontroll över sådana uppfinningar varom här är fråga, samt förordade, att frågan om behovet och utformningen av en dylik lagstiftning upptoges till utredning. Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade jag därefter sakkunniga för att inom departementet biträda med utredning i angivna hänseenden. Såsom förut nämnts ha de sakkunniga den 1 mars 1946 avgivit betänkande med förslag i ämnet.

1945 års försvarsuppfinningskommittés förslag.

Beträffande behovet av särskilda för fredstid avsedda bestämmelser i ämnet framhåller kommittén till en början, att man härvid hade att taga hänsyn till bl. a. betingelserna för tillkomsten av de nu gällande stadgandena samt huruvida dessa betingelser alltjämt vore för handen. Vidare borde uppmärksammas, hur lagen verkat under sin hittillsvarande giltighetstid. Enligt kommitténs mening syntes det i princip eftersträfvansvärt, att de restriktioner, som pålagts den enskilde under kriget och som föranletts av krigsförhållandena, såvitt möjligt avvecklades. Dessa inskränkningar kändes mindre svåra i dåvarande avspärningsläge än under nuvarande förhållanden. Bestämmelserna i 1942 års lag borde därför bortfalla, i den mån de icke enligt numera vunna erfarenheter måste anses erforderliga som ett led i normala beredskapsåtgärder till skydd för rikets säkerhet.

Vid granskning av 1942 års lag från nu angivna synpunkter har kommittén funnit, att åtskilliga lättnader kunde medgivas i lagen. Enligt kommitténs mening erfordrades sålunda i den för fredstid avsedda lagen icke någon motsvarighet till de i 1942 års lag meddelade bestämmelserna om försörjnings-

uppfinningar. Ej heller syntes det nödvändigt att bibehålla de särskilda stadgandena om skyldighet för företagsledare m. fl. att meddela upplysningar angående uppfinningar berörande företagens verksamhet. Vad angår övriga bestämmelser i 1942 års lag säger sig kommittén däremot, ehuru med viss tvekan, ha kommit till den uppfattningen, att desamma, dock med vissa icke oväsentliga modifikationer, borde bibehållas. Erfarenheten, såväl i vårt land som i utlandet, finge nämligen anses tala i den riktningen, att de erfordrades även för normal beredskap. Även om den gällande lagens bestämmelser icke behövt i alla avseenden tillämpas, kunde därav icke dragas den slutsatsen, att bestämmelserna saknat betydelse. Det kunde ha förhållit sig så, att blotta tillvaron av desamma banat väg för godvilliga överenskommelser.

De av kommittén föreslagna bestämmelserna ha upptagits i ett av kommittén utarbetat förslag till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar m. m. av betydelse för rikets försvar, vilket torde få såsom bilaga (*Bilaga A*) fogas vid statsrådsprotokollet.

Som närmare motivering till förslaget att försörjningsuppfinningar skola fritagas från särskild reglering framhåller kommittén, att dessa uppfinningar intagande i lagen hade motiverats företrädesvis med att skillnaden mellan försvarsuppfinningar och försörjningsuppfinningar icke vore så skarp med hänsyn till den totala krigföringen. Även om detta kunde vara riktigt, syntes dock en specialreglering ej erfordras under fredliga förhållanden och sedan importen av produkter för folkförsörjningens tillgodoseende ånyo öppnats. Påtagligt vore, att en försörjningsuppfinning, som samtidigt vore av betydelse för försvaret, under vissa omständigheter kunde komma att hänföras till kategorien försvarsuppfinningar. Ett uteslutande ur lagen av begreppet försörjningsuppfinningar kunde sålunda icke anses träda något vitalt, allmänt intresse för nära. I fråga om försörjningsuppfinningar hade ej heller några andra åtgärder enligt den nuvarande lagen än granskning av patentansökningar ifrågakommit.

Vad angår förslaget om borttagande av den i 1942 års lag stadgade upplysningsplikten yttras i betänkandet, att det visserligen kunde tänkas förekomma fall, då det från försvarssynpunkt kunde föreligga intresse av att staten med anlitan av tvångsmedel av denna art erhöle kännedom om icke patentsökta uppfinningar samt med uppfinningar likartade förfaranden och anordningar. Men upplysningsplikten, särskilt sådan den komme till uttryck i 4 § andra stycket av 1942 års lag, syntes svårförenlig med det svenska samhällets rättstraditioner och den enskildes därpå grundade krav på personlig frihet och okränkbarhet. I betraktande därav hade kommittén icke funnit tillräckligt starka skäl tala för att bibehålla upplysningsplikten. Därtill komme, att en bestämmelse av nämnda innehåll aldrig kunde göras verkligt effektiv. Det borde även erinras om att den nuvarande upplysningsplikten vid sin tillkomst väckte mycken irritation inom det enskilda näringslivet. Vidare kunde framhållas, att bestämmelserna därom i 1942 års lag icke i något fall behövt tillämpas.

Såsom förut nämnts har kommittén föreslagit, att bestämmelser om förbud mot offentliggörande av försvarsuppfinningar skola gälla även för fredstid. I det av kommittén upprättade lagförslaget ha stadgandena här- om upptagits under 1—6 §§, till vilka jag hänvisar.

Till motivering av förslaget i denna del framhålles i betänkandet, att ett sådant allmänt förbud från den enskildes synpunkt visserligen innebure ett allvarligt hinder, men att utan en förbudsregel av detta slag en lagstiftning på området svårigen kunde göras effektiv. Stadgandet innefattade för den enskilde, med straffansvar och utan att något särskilt beslut av myndighet förelåge, ett förbud mot yppande av uppfinning. Det lämnades alltså åt den enskilde att i första hand själv avgöra, om den uppfinning han innehade vore sådan, att förbudet gällde med avseende å densamma. Med hänsyn därtill borde i rättssäkerhetens intresse objektet för bestämmelsen vara så noggrant angivet som möjligt. Enligt förslaget skulle det vara fråga om en uppfinning, som hade särskilt avseende å krigsmateriel, och vad med sådan materiel förstås skulle framgå av en särskild kungörelse. Kommittén hade haft under övervägande att i lagtexten närmare definiera vilka uppfinningar, förbudet avsåge, i stället för att som nu hänvisa till särskilda stadganden. Då emellertid krigstekniken i rätt snabb takt genomginge stora förändringar, hade kommittén ansett föremålet för förbudet alltjämt böra angivas i administrativ författning, som lättare kunde lämpas efter förhållandena. Denna borde enligt kommitténs mening i möjligaste mån göras fullständig och entydig. Den nu gällande kungörelsen angående krigsmateriel kunde i dessa avseenden icke anses helt tillfyllest.

Ett förslag till kungörelse om vad som skall förstås med krigsmateriel har utarbetats av de sakkunniga (se betänkandet s. 31 och 32).

Liksom enligt 1942 års lag skall enligt förslaget lagens förbud mot yppande kunna upphävas efter antingen särskild ansökan härom eller patentansökning. Det hade, framhåller kommittén, från det enskilda näringslivets sida framhållits såsom synnerligen angeläget för den enskilde att så snart som möjligt få besked, om han i förevarande avseende hade fri förfoganderätt över sin uppfinning eller ej. Med anledning därav hade tiden för lämnande av sådant besked starkt förkortats i förhållande till vad som gällde enligt den nuvarande lagen. Beslut om fortsatt hemlighållande skulle sålunda av granskningsmyndigheten fattas inom en månad från det myndigheten fått tillgång till fullständiga handlingar, i annat fall bleve uppfinningen fri. Därigenom hade den enskilde utsikt att i allmänhet redan inom en månad efter ansökan bli fri från ifrågavarande förbud.

Förutsättningarna för fortsatt hemlighållande hade, framhålles det vidare i betänkandet, skärpts i förslaget. För det första skulle det alltid gälla en uppfinning, som hade särskilt avseende å krigsmateriel. Endast beträffande sådana uppfinningar ansåge nämligen kommittén försvarsintresset tillräckligt starkt motivera ifrågavarande tvångsingrepp. Uppfinningen skulle vidare vara av särskild betydelse för rikets försvar. Därmed hade kommittén velat utsäga, att uppfinningen skulle ha en mera avsevärd betydelse för försvaret.

Det skulle sålunda blott vara i undantagsfall, som det kunde bli fråga om upprätthållande av förbudet.

Enligt kommitténs uppfattning kunde staten ha ett berättigat krav på fortsatt hemlighållande blott i sådana fall, där den önskade förvärva hela rätten till uppfinningen. Först genom viljan till dylikt förvärv visades, att uppfinningen vore av sådan betydelse för försvaret, att den borde hemlighållas. Med anledning därav hade föreslagits, att staten inom tre månader från granskningsmyndighetens beslut skulle ha förvärvat hela rätten till uppfinningen, samt att innehavaren av uppfinningen eljest skulle vara fri från förbudet. Enär emellertid stundom kunde föreligga stora svårigheter att avgöra, om uppfinningen vore sådan, att den borde förvärvas, syntes emellertid enligt kommitténs åsikt en möjlighet rimligen böra lämnas staten att få förbudstiden förlängd, dock ej med mer än två månader. Senast sex månader från det fullständiga ansökningshandlingar inkommit skulle sökanden sålunda alltid ha fri dispositionsrätt över sin uppfinning, såframt ej staten förvärvat hela rätten till densamma. I detta avseende innebure förslaget i jämförelse med nuvarande lag en väsentligt ökad trygghet för den enskilde.

Kommittén anför vidare, att den icke skäligen ansåge sig kunna föreslå bibehållande av den nuvarande möjligheten för granskningsmyndigheten att, sedan en uppfinning blivit fri, besluta om nytt hemlighållande. Enligt kommitténs uppfattning vore en sådan bestämmelse, som framkallade en menligt inverkan osäkerhet hos den enskilde medborgaren, umbärlig med hänsyn till statsintresset. Enligt vad kommittén inhämtat hade denna möjlighet icke heller i något fall behövt tagas i bruk.

Slutligen framhåller kommittén, att den icke funnit erforderligt att i den nya lagen upptaga någon motsvarighet till 8 § av 1942 års lag, enligt vilket lagrum granskningsnämnden äger meddela förbud tills vidare mot utnyttjande av uppfinning, som bör hemlighållas, samt stadga skyldighet att lämna uppgift om åtgärd eller förhållande, som kan ha gjort uppfinningen känd eller föranleda till att den blir känd. Vad särskilt anginge förbudet mot utnyttjande av uppfinning syntes detta som regel omfattas av ett förbud mot yppande. I den mån det ej vore fallet, syntes ett utnyttjande icke vara till någon nämnvärd skada ur försvarssynpunkt.

I 7 § av kommitténs lagförslag givas bestämmelser om expropriation av rätt till uppfinning. Enligt förslaget äger Kungl. Maj:t, om uppfinningen finnes vara av särskild betydelse för rikets försvar, föreskriva att uppfinningen må utnyttjas för statens räkning eller av annan, som Kungl. Maj:t bestämmer. Har uppfinningen särskilt avseende å krigsmateriel, äger Kungl. Maj:t även föreskriva, att all rätt till densamma skall avstås till staten.

Kommittén har om dessa stadganden framhållit, att då fortsatt hemlighållande kunde beslutas endast för uppfinning, som hade särskilt avseende å krigsmateriel och vore av särskild betydelse för försvaret, staten endast i fråga om sådana uppfinningar borde äga expropriera hela rätten till uppfinningen. Gentemot 1942 års lag föreläge även den olikheten, att Kungl.

Maj:t icke kunde föreskriva, att uppfinning skulle ställas till allmänhetens fria förfogande. Bestämmelsen därom i 1942 års lag vore betingad av att denna lag avsåge även försörjningsuppfinningar. Beträffande försvarsuppfinningar föreläge knappast behov av dylikt frigörande av uppfinning.

Enligt 8 § i förslaget skall vad som stadgas om hemlighållande och expropriation av uppfinning i tillämpliga delar gälla även å förfarande eller anordning av teknisk natur, som kan utnyttjas i industriell verksamhet men ej är att hänföra till uppfinning.

Förslaget härom hade, framhåller kommittén, framställts med mycket stor tvekan. Införandet av motsvarande bestämmelse i 1942 års lag mötte stark protest från näringslivets sida. Bestämmelsen medförde för de enskilda företagen ett avsevärt hinder i deras rörelsefrihet och lede dessutom i den utformning den hade i 1942 års lag av en viss oklarhet. Kommittén hade med hänsyn därtill haft under övervägande att i lagförslaget helt utesluta dylika förfaranden och anordningar men funnit, att detta av praktiska skäl icke vore tillrådligt. Begreppet uppfinning vore obestämt och mycket svårt att fullt uttömmande och klart definiera. Det mötte därför stora svårigheter att på ett sätt, som för allmänheten kunde tjäna till tydlig vägledning, draga en gräns mellan sådana arbetsprodukter, som vore uppfinningar, och sådana, som ej vore att beteckna som uppfinningar. Kommittén hade emellertid ansett ifrågakarande bestämmelse böra på visst sätt förtydligas. Kommittén föresloge nämligen — utöver vad som gällde i 1942 års lag — den bestämningen, att ifrågakarande förfaranden och anordningar skulle kunna utnyttjas i industriell verksamhet. Därigenom anknöte bestämmelsen till 1 § patentförordningen, där det stadgades, att för erhållande av patent å uppfinning erfordrades bland annat, att densamma skulle kunna utnyttjas i industriell verksamhet. Genom den vidtagna ändringen torde sålunda klarläggas, att bestämmelsen åsyftade sådana förfaranden och anordningar, som kunnat patenteras, därest de i fråga om nyhet och uppfinningshöjd uppfyllt de fordringar, som ställdes på patenterbara uppfinningar.

I 9—11 §§ av kommitténs lagförslag finnas bestämmelser om hemliga patent, i huvudsak av samma innehåll som motsvarande bestämmelser i 13 och 14 §§ av 1942 års lag. Enligt förslaget gäller emellertid i förhållande till 1942 års lag den inskränkningen, att hemligt patent må beviljas endast å uppfinning, som har särskilt avseende å krigsmateriel. 11 § innehåller vidare en bestämmelse som saknar motsvarighet i gällande lag, nämligen att granskningsmyndigheten inom tre år efter det hemligt patent meddelats skall pröva, huruvida uppfinningen alltjämt är av sådan betydelse för rikets försvar, att patentet bör hemlighållas. Finner myndigheten hemlighållande ej längre erforderligt, skall frågan underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Även inför frågan om bibehållande av bestämmelser om hemliga patent säger sig kommittén ha känt stor tvekan. Från principiell synpunkt vore detta institut, som visserligen sedan länge funnits i åtskilliga länder, icke tilltalande och kunde medföra olägenheter för den enskilde. Kommittén före-

sloge dock, att institutet bibehölles, enär det i vissa fall kunde föreligga ett starkt intresse för det allmänna att på detta sätt hindra andra att få kändedom om en uppfinning och samtidigt genom patent trygga sin egen rätt till densamma. Emellertid ansåge kommittén förutsättningarna för hemligt patent böra skärpas på det sätt, att sådant patent finge ifrågakomma endast när det gällde uppfinning, som hade särskilt avseende å krigsmateriel. Detta stode i överensstämmelse med förutsättningarna för fortsatt hemlighållande samt expropriation av uppfinning. Därjämte borde varje hemligt patent med hänsyn till uppfinningens betydelse för rikets försvar omprövas inom tre år efter patentets meddelande. Befunnes det då icke längre ha den betydelse, som föranlett hemligt patent, borde hemlighållandet upphöra. En dylik omprövning måste anses väl befogad med hänsyn till att uppfinningar ur krigsteknisk synpunkt ofta vore underkastade en ganska snabb värdeminskning. Hade så skett, föreläge ej längre fog för hemligt patent. Däremot kunde det vara ett vägande såväl allmänt som enskilt intresse, att patentet bleve offentliggjort och dess lära därmed tillförd teknikens allmänegendom.

Vad beträffar frågan vilken myndighet som skall fungera som granskningsmyndighet innehåller kommitténs lagförslag i 2 § det stadgandet, att granskningsmyndigheten skall bestämmas av Kungl. Maj:t. Angående granskningsmyndighetens sammansättning stadgas i 17 §, att denna vid fattande av beslut skall vara så sammansatt, att även det enskilda näringslivet blir företrätt.

Rörande dessa bestämmelser anför kommittén, att den icke velat utforma lagtexten så, att man genom den bunde sig i frågan, om den nuvarande granskningsnämnden borde bestå eller om dess funktioner borde läggas på annan, redan förefintlig statsmyndighet. Vid kommitténs överläggningar med företrädare för försvaret och det enskilda näringslivet hade framgått, att man på dessa håll ej hade något att erinra mot att kontrollen alltjämt fullgjordes av en särskild nämnd. Kommittén ansåge, att det borde läggas i Kungl. Maj:ts hand att efter omständigheterna avgöra, om det alltjämt borde finnas ett fristående organ eller om funktionerna — redan från lagens ikraftträdande eller senare under dess giltighetstid — borde överflyttas till annan statsmyndighet, t. ex. krigsmaterielverket, som ju numera fungerade såsom försvarets patentorgan. I de fall, när enligt lagen åtgärder skulle vidtagas av granskningsmyndigheten, hade kommittén ansett garantier böra skapas för att det enskilda näringslivets synpunkter bleve beaktade hos myndigheten. Med anledning därav hade kommittén föreslagit vissa bestämmelser om myndighetens sammansättning. Skulle den nuvarande granskningsnämnden bibehållas med fem ledamöter som för närvarande, ansåge kommittén, att två ledamöter borde utses bland personer, som företrädde det enskilda näringslivet. Närmare bestämmelser om granskningsmyndighetens sammansättning borde meddelas i särskild instruktion.

I övrigt föreslår kommittén bestämmelser om ersättning av allmänna medel, om tystnadsplikt samt om straff för överträdelse av lagen m. m. av

huvudsakligen samma innebörd som motsvarande stadganden i 1942 års lag.

Enligt förslaget skall lagen vara tidsbegränsad och äga giltighet under tre år. Innan utgången av denna tid borde, enligt vad kommittén framhåller, frågan om lagens fortsatta giltighet upptagas till prövning.

Yttranden.

Över kommitténs förslag ha efter remiss yttranden avgivits av chefen för försvarsstaben på uppdrag av överbefälhavaren, arméförvaltningen, marinförvaltningen, flygförvaltningen, försvarets civilförvaltning, krigsmaterielverket, försvarets fabriksstyrelse, försvarets forskningsanstalt, kommerskollegium, patent- och registreringsverket, den enligt 1942 års lag tillsatta granskningsnämnden, statens bränslekommission, statens industrikommission, statens livsmedelskommission, statens uppfinnarnämnd, ingenjörsvetenskapsakademien, jernkontoret, Sveriges industriförbund, tjänstemännens centralorganisation, svenska uppfinnareföreningen, svenska industriens patentingenjörers förening, svenska patentombudsföreningen och statsverkens ingenjörförbund samt inom svenska teknologföreningen utsedda kommitterade.

Kommitténs mening, att även under fred förefunnes behov av en särskild lagstiftning till skydd för det allmännas intresse i fråga om uppfinningar av betydelse för försvaret, har biträts eller lämnats utan erinran i flertalet yttranden.

Patent- och registreringsverket har sålunda framhållit, att de skäl som de sakkunniga anfört till stöd för det framlagda förslaget syntes vara tillräckligt starka för att motivera en fortsatt lagstiftning å hithörande område, trots det att förslaget onekligen innefattade långtgående inskränkningar i den enskildes rättigheter och handlingsfrihet. Även *uppfinnarnämnden* har särskilt påpekat, att bestämmelser angående uppfinningar av betydelse för försvaret icke kunna undvaras under fredstid.

Granskningsnämnden har förklarat sig vidhålla sin i skrivelsen till Kungl. Maj:t den 29 oktober 1945 hävdade uppfattning, att bestämmelser i ämnet vore erforderliga även under fredstid, samt har som ett allmänt omdöme om förslaget yttrat följande.

Trots de av kommittén föreslagna uppmjukningarna kan det måhända förefalla, som om åtskilliga av de i förslaget upptagna bestämmelserna skulle vara alltför ingripande och därigenom ägnade att lägga icke önskvärda band på den enskilda företagsamheten. Nämnden vill då erinra om att de fall, i vilka den av nämnden med stöd av de gällande bestämmelserna utförda granskningen lett till åtgärder som inkräktat på enskildas handlingsfrihet, begränsa sig till ett jämförelsevis litet fåtal. Med hänsyn till syftet med förevarande lagstiftning torde man ock vara berättigad antaga, att tillämpningen av densamma även i fortsättningen skall följa samma linjer som hittills. I sakens natur ligger emellertid, att själva utformningen av en lagstiftning av förevarande art icke kan göras beroende av antalet fall, till vilka det allmännas intresse knyter sig.

I de yttranden, som avgivits av kommerskollegium samt de i ärendet hörda sammanslutningar vilka representera näringslivet och ingenjörsvetenskapen, ha emellertid uttalats betänkligheter mot den ifrågasatta lagstiftningen utan att denna dock direkt avvisats.

Sålunda har *kommerskollegium* erinrat om, att kollegiet redan i samband med tillkomsten av 1942 års lag uttalade en stark betänksamhet mot en lagstiftning i ämnet. Med hänsyn till att kommittéförslaget dels innehölle vissa betydelsefulla modifikationer i gällande bestämmelser, dels ginge ut på att lagen skall bli tidsbegränsad, ville kollegiet emellertid ej motsätta sig att förslaget lades till grund för lagstiftning.

Även *industriförbundet* har uttalat tvekan angående behovet och lämpligheten av den ifrågasatta lagstiftningen samt därvid till en början hänvisat till sitt yttrande över det förslag som låg till grund för 1942 års lag. Förbundet uttalade däri, att en lagstiftning av föreslagen art icke syntes erforderlig för ett skäligt tillvaratagande av statens intressen samt att lagen tveksutan skulle åsamka industrien avsevärda olägenheter, som icke stode i rimligt förhållande till de fördelar, som lagen till äventyrs kunde medföra för det allmänna. De sålunda anförda betänkligheterna gjorde sig enligt förbundets mening med särskild styrka gällande, då avsikten nu vore att göra lagen tillämplig även under normala förhållanden. Erfarenheten från den tid, som 1942 års lag varit i tillämpning, syntes vidare ha bestyrkt riktigheten av förbundets uppfattning, att försvarsviktiga uppfinningar frivilligt komme att ställas i det svenska försvarets tjänst och att lagen icke skulle behöva i nämnvärd utsträckning begagnas för att skydda allmänna intressen. Å andra sidan ville förbundet vitsorda, att lagen hittills tillämpats på ett sådant sätt, att allvarigare olägenheter därav för industriens vidkommande i stort sett icke syntes ha försports. Vissa av förbundet starkt kritiserade bestämmelser i gällande lag — om upplysningsplikt och om expropriation — hade hittills överhuvud taget icke vunnit tillämpning. I det nu föreliggande lagförslaget hade vissa icke oväsentliga modifikationer vidtagits i 1942 års lag, varför detsamma ur industriens synpunkt vore väsentligt bättre utformat än den nu gällande lagen. Med hänsyn till det anförda och den genomgripande utveckling av krigstekniken, som vissa betydelsefulla uppfinningar under senare tid kunde ha möjliggjort, ville förbundet numera icke motsätta sig en lagstiftning med syfte att garantera en viss statlig kontroll även under fredstid i fråga om försvarsviktiga uppfinningar. Förbundet hyste emellertid alltjämt den uppfattningen att en från det allmännas synpunkt tillfredsställande kontroll kunde ernås även med vissa ytterligare modifikationer av i lagförslaget upptagna bestämmelser, vilka under fredsförhållanden kunde innebära allt för långt gående inskränkningar med avseende å industriens dispositionsrätt över ifrågavarande slag av uppfinningar m. m.

Jämväl *ingenjörsvetenskapsakademien* har uttalat betänkligheter mot förslaget och därvid gjort gällande, att om krigsteknikens utveckling skulle fordra en lagstiftning av ifrågavarande slag även under fredstid, den avsedda kontrollen borde kunna vinnas utan ett så kraftigt ingripande som nu föreslagits.

Svenska industriens patentingenjörers förening har anfört bl. a. följande.

Föreningen medger, att det i utpräglade undantagsfall kan för rikets försvar vara av vital betydelse, att tvångsmedel stå till statsmakternas förfogande till förhindrande av att viss uppfinning kommer till främmande makts kännedom. Det är emellertid enligt föreningens uppfattning angeläget, att man vid tillskapandet av speciella lagbestämmelser på detta område, därest sådana anses ofrånkomliga, tillser att bestämmelserna icke vid tillgodoseendet av de militära säkerhetskraven givas en utformning och innebörd, som är ägnad att äventyra tillströmningen av nya försvarsviktiga uppfinningar. Om nämligen lagbestämmelserna bliva sådana, att de verka stötande för den allmänna rättskänslan eller väsentligt begränsa uppfinnarens möjlighet att erhålla ett fullgott ekonomiskt utbyte av en krigsmaterieluppfinning, är det att befara, att våra uppfinnare avskräckas från att ägna sig åt försvarsuppfinningar, en utveckling som givetvis icke kan vara förenlig med statens intressen.

Statsverkens ingenjörsförbund har förklarat sig anse, att ett behov även under fredstid föreläge för en lagstiftning i enlighet med förslaget huvudprinciper, men framhållit som betydelsefullt, att lagens tillämpning begränsades både till omfattningen och i tiden, så att den icke mer än nödvändigt verkade hämmande på de enskildas intressen eller det allmänna tekniska och ekonomiska framåtskridandet i landet.

Kommitténs förslag, att den för fredstid avsedda lagen icke skulle äga tillämpning på uppfinningar av betydelse för folkförsörjningen samt att någon upplysningsplikt för enskilda icke skulle föreskrivas, har i yttrandena ej mött någon invändning. I några yttranden har understrukits, att förslaget därmed från det enskilda näringslivets synpunkt gäve betydligt mindre anledning till betänkligheter än 1942 års lag. Vad angår upplysningsplikten har emellertid *chefen för försvarsstaben* uttalat, att densamma syntes kunna undvaras endast under normala fredsförhållanden men att bestämmelser därom borde utan omgång sättas i kraft vid förstärkt försvarsberedskap eller krig. Samma synpunkt har framförts av *arméförvaltningen*.

Vad angår det föreslagna förbudet mot offentliggörande av uppfinning och de därmed sammanhängande bestämmelserna om särskild granskning av inkommande patentansökningar har till en början i några yttranden diskuterats omfattningen av denna granskningsverksamhet och räckvidden av förbudsregeln. *Arméförvaltningen* har sålunda betecknat det som otillfredsställande, att förbudsregeln icke vore tillämplig även på sådan uppfinning eller anordning, som icke hade särskilt avseende å krigsmateriel, men det oaktat vore av särskild betydelse för rikets försvar. En anordning eller ett förfarande t. ex. för att frigöra atomenergin måste uppenbarligen — oaktat anordningen eller förfarandet ej hade direkt avseende å krigsmateriel — vara av utomordentlig betydelse ur försvarssynpunkt. *Ingenjörsvetenskapsakademien* har gjort gällande, att det, såsom krigstekniken utvecklats, icke vore möjligt att göra skillnad mellan å ena sidan krigsmaterieluppfinningar och å andra sidan det för fredliga förhållanden avsedda tekniska framstegsarbetet. En uppfinning som avsåge civila syften kunde så-

lunda visa sig vara med fördel användbar för militärt bruk, och en av kriget framkallad teknisk nyhet kunde lika väl komma till en befruktande användning på det civila området. En bundenhet med avseende å tillgodogörandet av en uppfinning, som kunde anses äga betydelse för försvaret, syntes sålunda komma att medföra en allvarlig hämsko på den industriella utvecklingen i allmänhet och därmed verka tillbakahållande på en fortskridande förbättring av vår folkförsörjning och levnadsstandard. Kommitterade inom *teknologföreningen* ha förordat en begränsning av förbudet mot offentliggörande till sådana fall, där det rimligen kunde väntas bli möjligt att hålla uppfinningen hemlig. Detta vore ej fallet med all krigsmateriel, exempelvis ej sådan, som normalt användes på trupp, såsom vapen och transportmedel för vilkas handhavande manskap successivt måste utbildas. Möjligheten för ett effektivt hemlighållande syntes vara begränsad till sådana uppfinningar, som avsåge behandlings- eller tillverkningsmetoder, medan däremot konstruktioner, apparater e. d. knappast kunde tänkas bli hemlighållna och i varje fall ej, när värnpliktig personal måste utbildas för deras handhavande. Sistnämnda synpunkt har framförts även av *jernkontoret*.

Ingenjörsvetenskapsakademien har vidare ifrågasatt en begränsning av förbudsregeln till att avse sådana uppfinningar, för vilka sökes patent. Akademien har sålunda framhållit, att lagstiftningen i andra länder — med något undantag — hade denna begränsning, och icke funnit det tillräckligt motiverat, att man i vårt land skulle för normala förhållanden behöva ett allmänt förbud mot yppande av uppfinning, som hade särskilt avseende å krigsmateriel.

Beträffande de i förslaget upptagna bestämmelserna om förbud mot uppfinnings offentliggörande ha vidare framställts vissa ändringsförslag i fråga om längden av de föreslagna tidsfristerna för granskningens slutförande och för förbudets utsträckning i särskilda fall.

Den tid, inom vilken granskningsmyndigheten skall meddela beslut om uppfinnings fortsatta hemlighållande, har av *arméförvaltningen* föreslagits till tre månader i stället för en månad enligt kommittéförslaget. Enligt förvaltningens mening vore det oundgängligen erforderligt, att granskningsmyndigheten finge disponera längre tid för prövningen, så att åtminstone samråd under hand kunde ske med vederbörande militära myndigheter. För att besvara frågan, huruvida en uppfinning vore av särskild betydelse för försvaret, krävdes ofta ingående överväganden under medverkan av militära experter. *Försvarets forskningsanstalt* har förordat, att ifrågavarande frist fastställdes till två månader.

Av liknande skäl ha flera av de hörda militära myndigheterna förordat en utsträckning av de tider, för vilka granskningsmyndigheten och Kungl. Maj:t skulle äga meddela beslut om fortsatt hemlighållande. Sålunda föreslå *marinförvaltningen* och *försvarets fabriksstyrelse*, att granskningsmyndighetens beslut om fortsatt hemlighållande skall avse sex månader i stället för tre månader som kommittén föreslagit. *Chefen för försvarsstaben* föreslår, att beslut av Kungl. Maj:t om förlängning av förbudstiden skall kunna avse

minst fyra i stället för av kommittén föreslagna två månader, medan *försvarets forskningsanstalt* anser denna tid böra bestämmas till tre månader. *Krigsmaterielverket* förordar en ökning av tiden i båda dessa hänseenden med en månad utöver vad kommittén föreslagit. Verket har härvid framhållit, att det ofta vore mycket vanskligt att erhålla någon bestämd uppfattning om en uppfinnings betydelse och värde, förrän densamma blivit föremål för ingående försök exempelvis med provmodeller, vilkas förfärdigande även kunde taga längre tid i anspråk. En uppfinning kunde vidare måhända icke bedömas utan prov under viss årstid. Verket har vidare föreslagit, att tidsfristen skall kunna utsträckas genom överenskommelse mellan staten och uppfinnaren.

Arméförvaltningen och *försvarets civilförvaltning* ha i detta sammanhang — under framhållande att enligt förslaget gällde, att om staten icke inom tre månader från granskningsmyndighetens beslut om hemlighållande förvärvat all rätt till uppfinningen, förbudet upphörde — till diskussion upptagit frågan, vid vilken tidpunkt rätten till en exproprierad uppfinning överginge till staten. Kommitténs förslag syntes utgå från att så skedde i och med Kungl. Maj:ts beslut om expropriation, men detta vore enligt dessa myndigheters uppfattning tvivelaktigt. Därför borde det för vidmakthållande av förbudet endast krävas, att sådant beslut meddelades inom den föreskrivna tidsfristen. Även *försvarets forskningsanstalt* förordar en uttrycklig regel härom.

Frågan angående räckvidden av det föreslagna stadgandet om expropriation har berörts av *försvarets forskningsanstalt*, som föreslår, att expropriationsreglerna begränsas att avse endast uppfinningar som ha särskilt avseende å krigsmateriel.

Om förslaget, att med uppfinning skall i vissa hänseenden likställas förfarande eller anordning av teknisk natur, som kan utnyttjas i industriell verksamhet men som ej är att hänföra till uppfinning, har *flygförvaltningen* uttalat, att det vore av praktisk betydelse, att denna bestämmelse upptoges i lagen. En *ledamot av granskningsnämnden* har vidare föreslagit, att bestämmelsen ej borde begränsas till förfarande eller anordning som kan utnyttjas i industriell verksamhet.

I flera yttranden har däremot riktats kritik mot förslaget i denna del. *Ingenjörsvetenskapsakademien*, *industriförbundet*, *svenska uppfinnareföreningen*, *svenska industriens patentingenjörers förening* och *svenska patentombudsföreningen* ävensom *två ledamöter av granskningsnämnden* föreslå sålunda, att bestämmelsen utgår ur förslaget.

Industriförbundet har i detta hänseende yttrat följande.

Till stöd för förslaget har anförts, att en gränsdragning mellan uppfinningar, å ena, samt tekniska förfaranden och anordningar, å andra sidan, skulle möta stora svårigheter. Detta må i och för sig vara riktigt, men i stället uppkommer den kanske icke mindre svårigheten att avgränsa »tekniska förfaranden» m. m. från sådana arbetsprodukter, som icke skola hemfalla under lagen. *Industriförbundet* vidhåller sin tidigare uttalade uppfattning, att lagens tillämplighetsområde på detta sätt blir så vidsträckt och svävande,

att en för den enskilde högst besvärande rättsosäkerhet blir den oundvikliga följd. Med de föreslagna ordalagen — som näppeligen vunnit nämnvärt i tydlighet genom det av de sakkunniga gjorda tillägget, att förfarandet eller anordningen skall kunna »utnyttjas i industriell verksamhet» — synes staten kunna bereda sig möjlighet att tilltvinga sig kännedom om och förfoganderätt över snart sagt vad som helst, som på något sätt angår driften inom ett industriföretag. För industriförbundet har framhållits, att den föreslagna bestämmelsen synes hindra exempelvis en tillverkare av krigsmateriel att på begäran av en beställare föreslå en viss principkonstruktion, som utan att innebära någon uppfinning eller eljest något nyskapande inom vapentekniken endast avser att tillgodose vissa av beställaren formulerade önskemål. Det kan knappast vara rimligt att tillverkaren i dylika, normalt uppkommande situationer skulle nödgas varje gång inhämta granskningsmyndighetens medgivande att få framlägga ett förslag resp. att däri göra de ändringar, som under förhandlingarna med beställaren befinnas önskvärda.

Svenska uppfinnareföreningen har mot förslaget anfört, att då upplysningsplikt icke föresloges, staten icke kunde tvinga fram upplysningar om de anordningar och förfaranden, varom här vore fråga. Å andra sidan hindrade förbudet även sådana lojala förfaranden som att rådgöra därom med forskare, med vilka man sökte samarbete. Slutligen vore det oegentligt att tala om överlåtelse, eventuellt tvångsvis, av något som icke kunde patenteras och alltså ej vore något lagligen skyddat rättsobjekt.

Svenska industriens patentingenjörers förening har anfört:

Visserligen föreligga stora svårigheter att draga en tydlig gräns mellan sådana arbetsprodukter, som äro uppfinningar, och sådana, som ej äro att beteckna som uppfinningar, men denna omständighet motiverar ingalunda enligt föreningens uppfattning införandet av en lagbestämmelse, som är ägnad att framkalla onödig irritation inom näringslivet och i ytterst hög grad hämma dess rörelsefrihet. I tveksamma gränsfall torde väl å ena sidan vederbörande i eget intresse komma att ingiva sådan ansökan, som avses i lagförslagets 2 §, för att därigenom undvika eventuell straffpåföljd, och å andra sidan förfarandet eller anordningen ur militär synpunkt vara av så ringa betydelse, att avsevärd skada knappast torde komma att tillskyndas staten, därest förfarandet eller anordningen utan dess medgivande skulle komma till främmande makts kännedom.

Svenska patentombudsföreningen har påpekat, att den ifrågavarande bestämmelsen gjorde lagstiftningen alltför vittomfattande, vilket kunde medföra en icke önskvärd rättsosäkerhet.

I några yttranden ha föreslagits olika modifikationer av bestämmelsen. Sålunda förordar *uppfinnarnämnden*, att yppande genom offentligt framförande i tal eller skrift av icke patenterbara förfaranden eller anordningar, som framställaren icke avsett för krigsbruk och icke bort inse vara särskilt lämpade därför, ej skall vara straffbelagt. Ett sådant klarläggande skulle minska osäkerheten beträffande den för teknik och forskning viktiga rälten att publicera och ventilera nya rön och aktuella problem. Ett liknande förslag framställes av *statsverkens ingenjörförbund*. *Jernkontoret* och kommitterade inom *teknologföreningen* föreslå, att expropriation av all rätt icke skall få ske i dessa fall, och anse statens intresse tillräckligt tillgodosett om

det allmänna finge förfoga över anordningen jämsides med den ursprungliga ägaren. Samma förslag framställes i andra hand av *svenska patentombudsforeningen*.

I fråga om den föreslagna regeln om ersättning av allmänna medel för skada och intrång i anledning av beslut om hemlighållande eller om expropriation ha *försvarets civilförvaltning*, *tjänstemännens centralorganisation* och *svenska industriens patentingenjörers förening* förordat en utformning i närmare överensstämmelse med motsvarande bestämmelse i 17 § förordningen angående patent, så att det föreskrives, att »full» ersättning skall utgå och icke, såsom kommittén föreslagit, »skälig» ersättning.

Även *svenska uppfinnareföreningen* har föreslagit en omformulering av ersättningsregeln i syfte att av densamma tydligt skulle framgå, att ersättningen vid expropriation skall svara mot uppfinningens verkliga värde, samt anför härom:

Under krig, då medborgarna måste finna sig i alla möjliga inskränkningar, kunde det försvaras, att en uppfinnare fick avstå mycket värdefulla uppfinningar för en ersättning, som blott bestämdes efter den skada och det intrång, som kunde påvisas. Men under fredliga förhållanden borde staten ej kunna lägga beslag på en uppfinning utan att lämna en skälig ersättning, som svarar mot uppfinningens verkliga värde. Detta är ett viktigt moment av lagtexten, ty känner uppfinnaren sig besviken, förlorar han lätt allt intresse för fortsatt arbete. På av kommittén föreslaget sätt kan staten kanske skaffa sig herraväldet över en uppfinning, men samtidigt förstöra dess lovande fortsättning.

Kommitterade inom *teknologföreningen* förorda, dels att vissa principiella riktlinjer uppdragas för ersättningens bestämmande, dels att en möjlighet införes till omprövning av ersättningens storlek. Det framhållles, att frågan om ersättningens bestämmande avgjordes på ett tidigt stadium, då det ofta vore svårt att bedöma uppfinningens värde.

I fråga om de av kommittén föreslagna reglerna om hemliga patent har *arméförvaltningen* förordat, att desamma, liksom förbudet mot offentliggörande, gjordes tillämpliga även på uppfinning eller anordning, som icke hade särskilt avseende å krigsmateriel men likväl vore av särskild betydelse för försvaret.

I övriga yttranden, i vilka frågan om hemligt patent upptagits, ha däremot anförts betänkligheter i olika hänseenden mot förslaget.

Flygförvaltningen uttalar sålunda, att förslaget givetvis komme att verka hindrande i fråga om den tekniska utvecklingen av annat än krigsmateriel. Även enligt *krigsmaterielverkets* mening medförde hemliga patent avsevärda olägenheter för uppfinnarna, men med hänsyn till att systemet med dylika patent tillämpades såväl i Sverige som i utlandet ville verket icke motsätta sig förslaget.

Enligt *ingenjörsvetenskapsakademiens* och *industriförbundets* mening borde bestämmelserna om hemliga patent utgå ur lagen eller åtminstone komma till användning endast i sådana undantagsfall, där statens intresse av

att hålla uppfinningen hemlig vore synnerligen starkt och icke kunde tillgodoses på annat sätt.

Svenska uppfinnareföreningen yttrar, att värdet av de hittills beviljade hemliga patenten måste starkt betvivlas. De hade ej prövats i offentlighetens ljus, och det kunde tänkas, att personer utnyttjat hemligstämpeln till att skaffa sig ekonomiska förmåner av tekniska detaljer, som de ej själva uppfunnit men som de visste, att staten måste vara intresserad av.

I några yttranden har särskilt påpekats, att de ändringar, som år 1944 genomfördes i patentförordningen, hade skärpt olägenheterna med hemliga patent. Dessa ändringar innebära bland annat, att den som gör sig skyldig till patentintrång kan bli ersättningskyldig även om han saknat vetskap om patentet. Det framhålles nu, att denna påföljd bleve obillig såvitt anginge ett hemligt patent, som icke ens den samvetsgrannaste företagare hade någon möjlighet att få kännedom om, och att stadgandena om patentintrång borde mildras för detta fall. Denna synpunkt anlägges av *krigsmaterielverket*, *industriförbundet*, *jernkontoret*, kommitterade inom *teknologföreningen* och *svenska industriens patentingenjörers förening*.

I yttrandena från *jernkontoret* och kommitterade inom *teknologföreningen* föreslås en uppmjukning av reglerna om hemligt patent på så sätt, att sådan omprövning av patentets fortsatta hemlighållande, som enligt kommittéförslaget skall äga rum inom tre år från det patentet meddelades, skulle anställas dessförinnan i två fall, nämligen dels när fråga uppstode om intrång i det hemliga patentet, dels om i ett patentansökningsärende kollision uppkomme med det hemliga patentet.

En annan modifikation särskilt med avseende på kollisionsfallen föreslås av *industriförbundet*, som härom anför:

Bestämmelserna om hemliga patent medföra mindre tillfredsställande konsekvenser, då en ingiven patentansökan enligt vederbörande granskares uppfattning befinnes kollidera med ett beviljat hemligt patent. I motsats mot vad fallet är då ett vanligt, icke hemligt patent står hindrande i vägen för en senare patentansökans godkännande, betages patentansökanden möjlighet att själv bedöma, huruvida hans ansökan med hänsyn till det hemliga patentet till äventyrs bör avslås respektive begränsas i fråga om patentanspråkets omfattning, och är helt hänvisad till att acceptera granskarens uppfattning i detta hänseende. Till skyddande av patentansökandens rättmätiga intressen borde därför möjlighet beredas honom att vid ifrågasatt kollision med hemligt patent under betryggande former taga del av handlingarna rörande detta patent. Ett sådant medgivande synes kunna lämnas utan äventyrande av den erforderliga sekretessen kring det hemliga patentet.

Samma synpunkt framföres av *svenska industriens patentingenjörers förening*.

I några yttranden har behandlats det av kommittén föreslagna förfarandet, då ett hemligt patent övergår till offentligt, antingen därför att statens rätt till uppfinningen övergått till annan eller enär föreskriften om patentets hemlighållande upphäves. *Krigsmaterielverket*, *industriförbundet* och *svenska industriens patentingenjörers förening* framhålla, att ett i efterhand offent-

liggjort, till en början hemligt patent icke såsom andra patent bleve föremål för allmänhetens prövning genom att ansökan kungjordes och ansökningshandlingarna hölles tillgängliga. Ett dylikt s. k. uppbudsförfarande borde äga rum, då ett hemligt patent omvandlades till offentligt. Enligt *industriförbundets* mening skulle genom denna ändring i förslaget en av de allvarligaste anmärkningarna mot institutet hemliga patent i hög grad försvagas.

Jernkontoret och kommitterade inom *teknologföreningen* framhålla, att kommittéförslaget endast avhandlade det administrativa förfarandet då ett hemligt patent bleve offentligt men icke hur det i sådant fall skulle förfaras med äganderätten till patentet. Enligt den mening, som företrädes i dessa yttranden, borde därvid rätten till uppfinningen, i den mån det allmänna icke längre hade intresse därav, återgå till den ursprunglige ägaren.

Krigsmaterielverket påpekar i detta sammanhang, att upphävandet av den hemliga naturen hos ett patent enligt kommittéförslaget förbehållits Kungl. Maj:t, då föreskriften därom formligen skulle upphävas, men att samma resultat kunde uppnås utan Kungl. Maj:ts kontroll genom att den statliga myndighet, som förvaltade patentet, sålde detsamma. Verket ifrågasätter därför bestämmelse om att även upplåtelse eller överlåtelse av hemlighållen patentansökan eller hemligt patent borde vara beroende av Kungl. Maj:ts godkännande.

I fråga om den *granskningsmyndighet*, som enligt förslaget skall handhava vissa uppgifter rörande lagens tillämpning, har *patent- och registreringsverket* framhållit nödvändigheten av att myndigheten hade tillgång på högkvalificerade och med uppfinnareverksamheten väl förtroagna tekniker. Det vore nämligen mången gång svårt att inse och bedöma räckvidden och det praktiska värdet av en uppfinning, i synnerhet om denna, vilket ingalunda vore ovanligt, framlades i form av en uppfinningstanke, utan någon mera ingående detaljutformning. *Försvarets forskningsanstalt* framhåller angelägenheten av att anstalten bleve representerad i granskningsmyndigheten. De mångskiftande forskningsuppgifter och frågor, som forskningsanstalten handlade eller komme i kontakt med, gjorde att anstalten hade synnerligt intresse att på ett tidigt stadium få kännedom om nya uppfinningar av angivet slag. Forskningsanstalten kunde även genom sina forskare väsentligt bidra vid bedömningen av uppfinningarnas betydelse för utvecklingen av krigsmateriel och om en uppfinning borde förvärfvas för statens räkning.

Den av kommittén framkastade tanken, att uppdraget som granskningsmyndighet skulle kunna åläggas krigsmaterielverket har mött opposition i några yttranden. Den nu fungerande *granskningsnämnden* uttalar härom, att därest det ansåges önskvärt att uppdraga dessa uppgifter åt en central förvaltningsmyndighet i stället för, såsom för närvarande, åt ett fristående organ, det förefölle lämpligast att uppdraget lämnades åt patent- och registreringsverket, som i så fall vid handläggningen av hithörande ärenden

borde få sådan sammansättning, att både näringslivet och försvarsväsendet bleve därvid företrädda. Oavsett vilket organ som utsåges till granskningsmyndighet syntes det önskvärt, att jämväl de fysiska och kemiska vetenskaperna bleve företrädda hos granskningsmyndigheten. Enligt *ingenjörsvetenskapsakademien* vore det naturligast, att granskningen ur militär synpunkt av inkomna patentansökningar skedde enbart inom patentverket, som syntes böra erhålla härför erforderlig förstärkning i sin personal, t. ex. genom anknytande till verket av militärexperter, vilka där arbetade under patentverkets sekretess och i dess arbetsformer. Att överlåta granskningen åt krigsmaterielverket, som i förhållande till industrien representerade statens beställarintressen, syntes vara mindre lämpligt, även om verket tillfördes sakkunskap från näringslivet. Även *industriförbundet* framhåller, att krigsmaterielverket i förhållande till den krigsmaterielproducerande industrien i första hand hade att representera statens beställarintressen. Enligt vad förbundet förspott hade industriens erfarenheter av samarbetet med den hittillsvarande granskningsmyndigheten varit goda och industrien saknade anledning att ifrågasätta någon ändring i förevarande avseende.

Krigsmaterielverket har anfört, att verket icke hade något att erinra mot en överflyttning av granskningsnämndens funktioner till annan statsmyndighet. Därest dessa funktioner skulle anförtros verket, förutsatte verket, att granskningen skulle utövas av ett till verket anslutet organ med ungefär motsvarande ställning som den i verkets instruktion omförmälda standardiseringsdelegationen.

Vad slutligen angår den föreslagna lagens giltighetstid har i flera yttranden särskilt understrukits lämpligheten av att lagen vore tidsbegränsad. *Svenska uppfinnareföreningen* har därvid förordat en begränsning av giltighetstiden till endast ett år.

Departementschefen.

1942 års lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m. har till syfte att tillgodose det allmännas intresse att kunna utnyttja eller hemlighålla dylika uppfinningar ävensom därmed jämförliga förfaranden och anordningar av teknisk natur. Lagen, som tillkom under trycket av det då pågående världskriget, är emellertid en fullmaktslag av provisorisk natur. Enligt beslut vid riksdagens vårsession har lagen erhållit giltighet till och med den 30 juni 1947.

På sätt framgår av det förut anförda har frågan om behovet under fredstid av en liknande lagstiftning varit föremål för uppmärksamhet i skilda sammanhang. 1945 års försvarsuppfinningskommitté, som verkställt utredning av frågan, har funnit bestämmelser som tillgodose det allmännas intresse med avseende å försvarsuppfinningar vara erforderliga även under fred. Denna kommitténs uppfattning har i allmänhet delats av de myndigheter och sammanslutningar som yttrat sig över kommitténs förslag. Icke i något yttrande har sålunda lagstiftning i ämnet direkt avvisats, ehuru i en

del yttranden uttalats mer eller mindre starka betänkligheter mot en dylik lagstiftning med hänsyn till de olägenheter den kunde väntas åsamka näringslivet och den fria uppfinnarverksamheten.

Såsom jag anförde till statsrådsprotokollet den 3 maj 1946, då förslag om förlängning av 1942 års lag senast framlades, tala enligt min mening starka skäl för att jämväl under fredstid upprätthålla lagbestämmelser med syfte att trygga det allmännas intresse beträffande uppfinningar av betydelse för försvaret. Tydligt är sålunda, att staten ej endast under ofredstider utan även eljest har intresse av att på ett tidigt stadium få kännedom om och kunna utnyttja tekniska nyskapelser på försvarets område. Likaså är det av vikt att jämväl under fredstid kunna trygga hemlighållandet av dylika nyskapelser, så att de ej komma främmande makt till godo. Särskilt med hänsyn till den senaste tidens utveckling på det krigstekniska området synes det ej tillrådligt att för framtiden helt släppa möjligheten för det allmänna att utöva viss kontroll på detta område. Från nu angivna synpunkter torde således en lagstiftning i ämnet vara önskvärd såsom ett led i den beredskap som även efter världskrigets upphörande måste upprätthållas till skydd för rikets säkerhet. Å andra sidan kan icke bortses från att en dylik lagstiftning kan medföra vissa inskränkningar i det tekniska och ekonomiska livets rörelsefrihet. Olägenheterna härav kunna emellertid enligt min mening icke anses så betydande, att de böra utgöra hinder mot lagbestämmelser i ämnet. Erfarenheterna från den nuvarande lagens giltighetstid synas även bestyrka, att en kontrollagstiftning icke behöver medföra mer allvarliga olägenheter av antydd art. Självfallet är det emellertid av största vikt, att lagreglerna utformas med hänsynstagande till uppfinnares och patenthavares behöriga intressen samt under beaktande att näringslivet och det tekniska forskningsarbetet såvitt möjligt ej störas.

Kommitténs förslag är utarbetat med det syftet, att de under kriget stadgade inskränkningarna i den fria förfoganderätten över uppfinningar endast skulle bibehållas i den mån de måste anses erforderliga även under normala förhållanden. Vid sin granskning av 1942 års lag från denna utgångspunkt har kommittén funnit, att åtskilliga lättnader kunde beredas. Enligt förslaget skall sålunda lagstiftningen icke omfatta försörjningsuppfinningar utan endast försvarsuppfinningar. Vidare anser kommittén, att någon motsvarighet icke behöver upptagas till den i gällande lag stadgade plikten för företag och anställda att lämna upplysningar angående av dem kända uppfinningar berörande företagets verksamhetsområde. Bestämmelser om hemlighållande av försvarsuppfinningar samt om expropriation och hemligt patent för statens räkning skola däremot enligt förslaget upptagas även i den för fredsförhållanden avsedda lagen. Vissa icke obetydliga modifikationer i förhållande till vad nu gäller föreslås dock i syfte att mildra olägenheterna för näringslivet.

Enligt min mening utgör kommitténs förslag en i huvudsak godtagbar avvägning mellan de intressen som här stå mot varandra. Särskilda bestämmelser om försörjningsuppfinningar synas sålunda kunna undvaras i den

för fredstid avsedda lagen. Detsamma gäller stadganden om upplysningsplikt, vilka såsom förut nämnts icke i något fall behövt tillämpas under den nuvarande lagens giltighetstid. För att tillgodose alltjämt föreliggande behov torde däremot vara erforderligt att, på sätt kommittén föreslagit, stadga förbud mot att utan tillstånd yppa uppfinningar som avse krigsmateriel samt att bereda staten möjlighet att expropriera rätt till uppfinningar av särskild betydelse för försvaret. Mot förslaget i denna del ha ej heller anförts några invändningar av principiell natur. Viss tvekan kan däremot råda, huruvida institutet hemliga patent, mot vars införande i lagstiftningen starkt motstånd restes från näringslivets sida vid tillkomsten av 1942 års lag, behöver bibehållas. Tydligt är nämligen, att stadganden om hemliga patent medföra vissa mindre tilltalande konsekvenser. Dessa torde dock vara av mera teoretisk än praktisk art. Då det i vissa fall kan föreligga ett starkt intresse för det allmänna att genom hemligt patent hindra andra att få kännedom om en uppfinning och samtidigt trygga sin egen rätt till densamma, torde försiktigheten bjuda att institutet åtminstone för närvarande bibehållas. Det bör framhållas, att stadganden om hemliga patent sedan länge finnas i flera främmande länder samt att de under den nuvarande lagens giltighetstid vunna erfarenheterna tala för att detta institut icke behöver begagnas annat än i ett jämförelsevis ringa antal fall.

Jag torde nu få övergå till behandlingen av de särskilda bestämmelserna i kommittéförslaget och de anmärkningar som under remissbehandlingen riktats mot dem.

Kommitténs förslag i fråga om förbud mot offentliggörande av uppfinning och de därmed sammanhängande reglerna om granskning av inkommande patentansökningar, som till sina grunddrag överensstämmer med nu gällande bestämmelser, anser jag mig kunna i huvudsak biträda. De föreslagna modifikationerna i lagstiftningen torde medföra, att de med ett sådant förbud förbundna olägenheterna för näringslivet i väsentlig grad minskas. Av särskilt värde för den enskilde torde vara, att förbudet kan upprätthållas endast under en begränsad tid, såvida icke staten förvärvat all rätt till uppfinningen.

Enligt förslaget gäller förbudet mot yppande endast sådan uppfinning, som har särskilt avseende å krigsmateriel. Förslaget överensstämmer i detta avseende med det allmänna förbudsstadgandet i 5 § i 1942 års lag. I förslaget saknas däremot motsvarighet till den i gällande lag upptagna bestämmelsen, att granskningsmyndigheten äger meddela förbud mot offentliggörande av annan uppfinning, som har sådan betydelse för försvaret att den bör hemlighållas. Arméförvaltningen har i sitt yttrande anmärkt, att förbudet borde avse även sistnämnda slag av uppfinningar. Enligt min mening skulle dock en dylik utvidgning av förbudets omfattning föra för långt. Ibland kunna visserligen även sådana uppfinningar, som ej ha särskilt avseende å krigsmateriel, vara av stor betydelse för försvaret. En uppfinning som åsyftar att tillgodose civila ändamål kan sålunda visa sig vara användbar även för militärt

bruk. Ett hemlighållande kan fördenskull framstå som motiverat från försvarsynpunkt. Då det gäller en för fredstid avsedd lagstiftning torde dock företräde böra tillerkännas den synpunkten, att en uppfinning, vars värde huvudsakligen ligger inom det civila området, icke bör hemlighållas och på så sätt undandragas teknikens allmänegendom. Jag finner alltså förbudet böra gälla endast sådana uppfinningar som ha särskilt avseende å krigsmateriel. Även med denna begränsning av förbudsregeln torde det emellertid vara ofrånkomligt att gränsfall uppkomma, då det är svårt att avgöra om en uppfinning omfattas av förbudet eller ej. Vad särskilt angår den i ett yttrande berörda frågan, om uppfinningar som avse frigörande av atomenergi kunna sägas ha särskilt avseende å krigsmateriel, finner jag denna fråga böra besvaras jakande. Under nuvarande världspolitiska förhållanden är nämligen huvudintresset av uppfinningar på detta område knutet till deras användbarhet för krigsändamål. Såsom för närvarande är fallet torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att i administrativ ordning meddela bestämmelser om vad som skall förstås med krigsmateriel. Till kommitténs förslag i detta hänseende torde jag få återkomma sedan riksdagen tagit ställning i den förevarande lagstiftningsfrågan.

I ett par yttranden har förordats en begränsning av förbudet till sådana uppfinningar som det vore praktiskt möjligt att hemlighålla. Enligt yttrandena vore detta t. ex. icke fallet, när uppfinningen avsåge krigsmateriel för vars handhavande manskap successivt utbildades. En sådan begränsning synes dock ej lämplig. Såsom kommittén framhållit ankommer det i första hand på den enskilde själv att avgöra, om en viss uppfinning omfattas av förbudet eller ej. Det torde vara synnerligen vanskligt att på förhand avgöra, huruvida en uppfinning som avser krigsmateriel skall kunna hemlighållas efter det materielen tagits i bruk. Härtill kommer, att det i många fall kan vara av värde att uppfinningen hålles hemlig åtminstone under den tid som åtgår innan tillverkningen av krigsmaterielen i fråga kommit i gång och materielen kommit till mer allmän användning. Ej heller kan jag tillstyrka att, såsom i ett yttrande ifrågasatts, begränsa förbudet till uppfinningar, å vilka sökes patent. Det kan nämligen icke bortses från, att ansökan om patent å militära uppfinningar kan komma att underlåtas.

Enligt kommitténs förslag åligger det granskningsmyndigheten att, om patent sökes å krigsmaterieluppfinning, senast inom en månad från det fullständiga ansökningshandlingar inkommit besluta, om uppfinningen i fortsättningen skall hemlighållas. Har beslut om fortsatt hemlighållande ej meddelats inom denna tid, upphör förbudet. Detsamma gäller, om staten ej inom tre månader från beslutet förvärvat all rätt till uppfinningen. Sistnämnda tidsfrist kan av Kungl. Maj:t förlängas med högst två månader med hänsyn till särskilda omständigheter. I en del yttranden har ifrågasatts, om dessa tidsfrister vore lämpligt avvägda. Bl. a. har förordats en utsträckning av den tid, inom vilken granskningsmyndigheten har att fatta beslut om fortsatt hemlighållande, till tre månader. Med hänsyn till den enskildes starka intresse av att så snart som möjligt få besked, om uppfinningen i fråga är

sådan att ett fortsatt hemlighållande är påkallat, torde dock någon sådan förlängning icke böra ske. Även den tid om tre månader, inom vilken staten i regel skall ha förvärvat rätten till uppfinningen för att förbudet ej skall upphöra, synes mig väl avvägd. Härvid torde, när fråga är om förvärv genom expropriation, tidpunkten för Kungl. Maj:ts beslut om expropriationen vara avgörande. Emellertid finner jag det lämpligt, att Kungl. Maj:t tillerkännes rätt att med hänsyn till särskilda omständigheter besluta om förlängning av denna tid med fyra månader i stället för föreslagna två. I undantagsfall kunna nämligen svårigheter föreligga att inom den föreslagna tidsfristen taga slutlig ställning till frågan om uppfinningens förvärvande. Även i de fall, då granskningsmyndigheten i anledning av särskild ansökning prövat uppfinnings betydelse för försvaret och funnit den böra alljämt hemlighållas, torde förvärv böra ha skett inom nu angiven tid för att förbudet skall upprätthållas. Däremot synes det mindre lämpligt, att med avseende å dessa fall i lag särskilt stadga, att beslut om fortsatt hemlighållande skall givas inom viss tid vid äventyr att förbudet eljest upphör att gälla.

De av kommittén föreslagna bestämmelserna om *expropriation* av uppfinning skilja sig från gällande lag bl. a. i det hänseendet, att åtskillnad gjorts mellan å ena sidan sådana uppfinningar av särskild betydelse för försvaret, vilka samtidigt ha särskilt avseende å krigsmateriel, samt å andra sidan övriga uppfinningar av nämnda betydelse. Endast i fråga om det förra slaget av uppfinningar har staten tillerkänts rätt att expropriera hela rätten till uppfinningen. I ett yttrande har mot förslaget invänts, att staten över huvud icke borde äga expropriationsrätt beträffande uppfinningar, som icke ha särskilt avseende å krigsmateriel. Tydligt är visserligen, att statens intresse med avseende å uppfinningar av betydelse för försvaret företrädesvis är riktat på sådana som avse krigsmateriel. Såsom förut antytts kan emellertid förekomma, att en uppfinning, som i första hand avser att tillgodose det civila livets krav, samtidigt är av stor betydelse för försvarsändamål. Det är uppenbarligen ett vägande statsintresse att en dylik uppfinning kan ställas i det allmännas tjänst. Även om tillräckliga skäl icke tala för att den ifrågavarande lagstiftningen i övrigt skall omfatta uppfinningar av nu antytt slag, synes dock tillgodoseendet av det allmännas intresse av att kunna utnyttja en dylik uppfinning för försvarsändamål knappast böra vara beroende av frivillig överenskommelse. Enligt 17 § patentförordningen finnes visserligen möjlighet till tvångsförvärv för statens räkning av uppfinningar överhuvud, men denna bestämmelse avser endast redan patenterade uppfinningar och kan alltså icke anses tillfyllest. Det är nämligen ofta av största vikt att kunna på ett tidigt stadium utnyttja en uppfinning. Med hänsyn till det anförda anser jag mig böra biträda kommitténs förslag på denna punkt. Jag vill understryka, att enligt förslaget expropriationsåtgärden i fråga om uppfinningar, som ej ha särskilt avseende å krigsmateriel, endast kan innebära, att uppfinningen må utnyttjas för statens räkning eller av annan som Kungl. Maj:t bestämmer. Den enskilde betages sålunda icke rätten att i

övrigt förfoga över uppfinningen. Ej heller i fråga om de föreslagna expropriationsbestämmelserna i övrigt finner jag anledning förorda någon ändring.

1942 års lag jämställer med uppfinning förfarande eller anordning av teknisk natur, som ej är att hänföra till uppfinning. I kommitténs förslag har en liknande bestämmelse medtagits. Mot en dylik utvidgning av lagstiftningen har från näringslivets sida framförts stark kritik såväl under förarbetena till nu gällande lag som i yttrandena över förevarande lagförslag. Härvid har gjorts gällande, att bestämmelsen vore till avsevärt men för näringslivet. Det huvudskäl som talar för bibehållandet av ett dylikt stadgande är uppenbarligen, att i vissa fall även sådana arbetsprodukter, som icke äro att anse som uppfinningar i egentlig mening, kunna vara av betydelse för försvaret och att därför samma regler böra gälla för båda grupperna. Det är självfallet vanskligt att bedöma, i vilken utsträckning dylika arbetsprodukter kunna vara av särskilt värde ur försvarssynpunkt. Tydligt torde dock vara, att lagstiftningens huvudintresse är bundet vid uppfinningarna, vilka ju innebära att tekniken tillföres något helt nytt och tidigare icke förutsett. Enligt min mening är det knappast troligt, att lagstiftningens effektivitet skulle i mer avsevärd grad minskas genom den ifrågavarande bestämmelsens slopande. Man kan ej heller bortse från att bestämmelsen — även med den ändring däri som kommittén förordat — lider av en viss oklarhet, som gör lagstiftningens omfattning svävande. Visserligen är även begreppet uppfinning obestämt och svårigheter möta ofta i praktiken att därifrån utskilja arbetsprodukter som ej äro att hänföra till uppfinningar. Uppfinningsbegreppet, som är hämtat från patentförordningen, torde dock ha fått en någorlunda bestämd avgränsning i praxis, vilken för närvarande giver begreppet en jämförelsevis vid tolkning. Med hänsyn till det anförda finner jag mig kunna tillmötesgå det i flera yttranden uttalade önskemålet, att lagstiftningen ej skall omfatta förfaranden och anordningar, som ej äro att hänföra till uppfinningar. Skulle tvekan råda, om en viss arbetsprodukt är att anse som en uppfinning eller ej, bör självfallet, innan densamma offentliggöres, frågan underställas granskningsmyndighetens prövning.

Enligt förslaget skall skälig ersättning utgå av allmänna medel för skada eller intrång till följd av åtgärder från det allmännas sida. Mot förslaget i denna del, som överensstämmer med gällande stadgande i ämnet, har under remissbehandlingen från flera håll riktats den anmärkningen, att i bestämmelsen borde utsägas att »full» ersättning skall lämnas. I regel torde frågan om ersättningens storlek böra bedömas lika, oavsett vilket uttrycks-sätt som begagnas. Å andra sidan lär man icke kunna bortse från att ersättningen i vissa fall bör fastställas i enlighet med billighetsgrundsatser. Vid total expropriation av en uppfinning torde t. ex. en uppfinnare, som är svensk och måhända t. o. m. tillhör svenska krigsmakten, icke rimligen böra vara berättigad till den högsta ersättning han kunnat betinga sig vid uppfinningens försäljning till en stormakt. Med hänsyn härtill anser jag mig icke

böra förorda någon ändring av ordalagen. Några närmare riktlinjer för ersättningens bestämmande synas icke kunna uppdragas, utan denna torde få bestämmas med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet. Att härvid vissa svårigheter kunna uppstå torde vara ofrånkomligt. Hinder torde icke möta att, om det finnes lämpligt för att lättare komma till ett rimligt resultat, vid expropriation låta ersättningen vara beroende av utnyttjandets omfattning i stället för att fastställa ett engångsbelopp.

Såsom förut nämnts anser jag, att bestämmelser om hemliga patent icke kunna undvaras. I likhet med kommittén finner jag emellertid, att sådant patent bör kunna meddelas endast i fråga om uppfinning som har särskilt avseende å krigsmateriel och är av särskild betydelse för försvaret. Denna begränsning är en följd av att endast dylika uppfinningar äro underkastade bestämmelserna om fortsatt hemlighållande och total expropriation.

Med hänsyn till att institutet hemliga patent onekligen är förbundet med vissa olägenheter bör självfallet ett patents hemliga natur icke upprätthållas längre än som är oundgängligen erforderligt. I detta syfte har kommittén föreslagit, att granskningsmyndigheten inom tre år från det hemligt patent meddelats skall pröva, huruvida uppfinningen är av sådan betydelse för försvaret, att patentet alltjämt bör hemlighållas, samt om hemlighållande ej finnes erforderligt, underställa frågan Kungl. Maj:ts prövning. Tydligt är emellertid, att en omprövning i vissa fall kan vara påkallad vid en tidigare tidpunkt. I ett par yttranden har sålunda framhållits, att en omprövning vore aktuell när fråga uppstode om intrång skett i hemligt patent samt då ett dylikt patent kolliderade med en senare patentansökning. Det skulle emellertid enligt min mening föra för långt att i lag närmare reglera, vid vilka tillfällen frågan om patentets fortsatta hemlighållande bör prövas. I instruktionen för granskningsmyndigheten synes i stället böra föreskrivas, att denna skall ha uppmärksamheten riktad på denna fråga samt, när särskild anledning därtill föreligger och i vart fall inom tre år från patentets meddelande, pröva frågan om fortsatt hemlighållande. Finner myndigheten hemlighållande ej längre vara erforderligt, skall den självfallet göra framställning till Kungl. Maj:t om upphävande av patentets hemliga natur.

Vad angår den närmare utformningen av institutet hemliga patent ha i yttrandena framkommit åtskilliga förslag i syfte att begränsa olägenheterna. Bl. a. har framhållits, att enär efter 1944 års ändringar i patentförordningen den som gjort sig skyldig till patentintrång kunde åläggas ersättningsskyldighet även om han saknat vetskap om patentet, stadgandena om patentintrång borde mildras i fråga om hemligt patent. Någon sådan ändring anser jag knappast erforderlig. Det torde få anses uteslutet, att staten i egenskap av patenthavare skulle väcka talan om ersättning mot den som i god tro gjort intrång i ett hemligt patent, och det kan med hänsyn till ordalagen i 19 § 2 mom. andra stycket patentförordningen ifrågasättas, om en sådan talan överhuvud skulle kunna vinna framgång.

I syfte att vid kollision mellan hemligt patent och en senare patentansökan

bereda patentsökanden möjlighet att själv bedöma om det hemliga patentet kan anses utgöra hinder mot bifall till ansökningen har vidare i ett par yttranden föreslagits, att sökanden borde få taga del av handlingarna rörande det hemliga patentet. Detta förslag, som tydligen skulle kunna äventyra sekretessen kring patentet, kan jag ej biträda.

I några yttranden har uppmärksamheten fästs på vissa spörsmål i samband med att hemligt patent övergått till offentligt. Bl. a. har påpekats, att då beviljandet av ett hemligt patent icke föregåtts av ansökningshandlingarnas kungörande i vanlig ordning, dessa borde utläggas till allmänhetens granskning när den hemliga naturen hos patentet bortfallit. Härvid avses tydligen, att framkomna invändningar skulle kunna föranleda patentets hävande i administrativ ordning. En sådan anordning kan jag ej tillstyrka. Har patent en gång meddelats — låt vara under de mindre betryggande former som måste bli följden då ansökningen icke såsom eljest är fallet offentliggöres — bör nämligen enligt min mening detta resultat upprätthållas även i fortsättningen. Eljest skulle rättsverkningarna av ett hemligt patent bli alltför svävande. Däremot kan självfallet vid domstol föras talan om patentets ogillande i enlighet med den för patent i allmänhet gällande regeln i 18 § patentförordningen. — Vidare har berörts frågan om rätten till uppfinningen, när hemligt patent övergår till offentligt. Enligt min mening påverkas icke rätten till uppfinningen av att det därå meddelade patentet ändrar karaktär. Har staten en gång förvärvat rätten till en uppfinning och därå erhållit hemligt patent, behåller självfallet staten denna rätt även om patentet blir offentligt. En annan sak är att den hemliga naturen hos ett patent upphör, när staten till annan överlåter sin rätt till uppfinningen.

Slutligen har i ett yttrande påpekats, att upphävande av föreskrift om patents hemlighållande förbehållits Kungl. Maj:t men att samma resultat kunde nås genom att den myndighet som förvaltade patentet överlåte rätten till uppfinningen. Med hänsyn härtill har ifrågasatts, att en dylik överlåtelse skulle vara beroende av Kungl. Maj:ts godkännande. Är myndigheten i fråga över huvud behörig att överlåta rätten till uppfinningen, synes det emellertid kunna överlämnas åt myndigheten att bedöma de med en överlåtelse förbundna verkningarna med avseende å patentets natur.

De enligt 1942 års lag föreliggande granskningsuppgifterna m. m. fullgöras av en särskild nämnd. I betänkandet har ifrågasatts, att motsvarande uppgifter enligt den nya lagen skulle kunna åläggas någon redan bestående statsmyndighet. För detta förslag talar bl. a., att de med lagens tillämpning förenade arbetsuppgifterna, såvitt nu kan bedömas, icke torde bli alltför betungande. Patent- och registreringsverket — vilket i så fall torde vara den myndighet som i första hand borde ifrågakomma som granskningsmyndighet — är emellertid för närvarande mycket arbetstungt. Om arbetsuppgifterna skulle läggas på detta ämbetsverk, synes det vidare erforderligt, att verket vid hithörande ärendens handläggning förstärkes med representanter för militär sakkunskap samt företrädare för näringslivet. Un-

der sådana förhållanden skulle ej så mycket vara att vinna genom att verket fungerade som granskningsmyndighet. Såsom kommittén påpekat och i yttrandena vitsordats finnes ej heller bland företrädare för försvaret eller det enskilda näringslivet någon önskan att den nuvarande ordningen skall upphöra. Det synes därför lämpligast, att uppgifterna åtminstone tills vidare fullgöras av en särskild nämnd. Det torde emellertid vara ändamålsenligt att, såsom kommittén föreslagit, icke i lagen angiva det organ som skall vara granskningsmyndighet utan överlåta bestämmanderätten i detta hänseende åt Kungl. Maj:t. På så sätt kunna arbetsuppgifterna utan omgång överflyttas exempelvis till patentverket, om så framdeles skulle finnas lämpligt.

Att i lagen angiva hur granskningsmyndigheten skall vara sammansatt synes ej erforderligt. Även utan särskild bestämmelse torde det enskilda näringslivets intresse av att bliva företrätt i nämnden komma att tillgodoses.

Mot granskningsmyndighetens beslut om fortsatt hemlighållande av uppfinning bör besvär kunna anföras hos Kungl. Maj:t utan begränsning till viss tid. Bestämmelse härom torde för tydlighetens skull böra upptagas i lagen.

Den föreslagna nya lagen kan lämpligen träda i kraft den 1 januari 1947, varvid 1942 års lag bör upphöra att gälla. Då lagstiftningen utgör en nyhet för normala förhållanden, torde såsom kommittén föreslagit den nya lagens giltighetstid böra begränsas till förslagsvis tre år. I god tid därförinnan synes böra tagas under omprövning, huruvida behov av lagens förlängning föreligger och i så fall om under giltighetstiden ändringar i lagstiftningen visat sig påkallade.

Vissa övergångsbestämmelser torde erfordras. Det i nya lagen stadgade förbudet mot offentliggörande av uppfinning torde i princip böra äga tillämpning å samtliga uppfinningar av där angivet slag. Har tillstånd till offentliggörande av uppfinning meddelats enligt 1942 års lag eller det där stadgade förbudet mot uppfinningens yppande eljest upphört, synes emellertid uppfinningen böra vara undantagen även från förbudet enligt nya lagen. En uttrycklig bestämmelse härom bör för tydlighetens skull meddelas.

Har granskningsnämnder, vid sin granskning av patentansökningar funnit viss uppfinning vara av sådan betydelse för försvaret att den alltjämt bör hemlighållas, synes beslutet härom böra vara avgörande även för frågan om det i nya lagen stadgade förbudet mot offentliggörande bör upprätthållas. Ej heller i dessa fall bör emellertid förbudet gälla, om icke staten inom viss tid förvärvar rätten till uppfinningen. Den frist om tre månader eller — i undantagsfall efter särskilt förordnande av Kungl. Maj:t — sju månader från granskningsmyndighetens beslut om fortsatt hemlighållande som i detta hänseende gäller enligt departementsförslaget torde i nu avsedda fall böra räknas från den nya lagens ikraftträdande. Med hänsyn härtill synes böra stadgas, att om beslut enligt 6 § i 1942 års lag meddelats med avseende å viss uppfinning, skall vid nya lagens tillämpning så anses, som om gransknings-

myndigheten den 1 januari 1947 meddelat beslut om fortsatt hemlighållande av uppfinningen.

Det torde få ankomma på den nya granskningsmyndigheten att granska även de patentansökningar, vilka inkommit till patentmyndigheten före den 1 januari 1947 men icke hunnit behandlas av den nu fungerande granskningsnämnden. Den i 2 § nya lagen angivna tiden av en månad, inom vilken beslut om fortsatt hemlighållande skall föreligga, torde i dessa fall ej böra räknas från tidigare dag än dagen för ikraftträdandet.

Den nya lagen bör såsom kommittén föreslagit äga tillämpning på de hemliga patent och ansökningar därom, vilka föreligga vid ikraftträdandet. I övrigt torde böra meddelas övergångsbestämmelser motsvarande dem i 1942 års lag stadgade.

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet utarbetats förslag till *lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret*.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över det inom departementet upprättade lagförslaget, av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar¹, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Thore Wisén.

¹ Denna bilaga, vilken frånsett vissa jämkningar av redaktionell natur är likalydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här uteslutits.

Bilaga A.

1945 års försvarsuppfinningskommittés förslag

till

Lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar m. m. av betydelse för rikets försvar.

1 §.

Uppfinning, som har särskilt avseende å krigsmateriel och tillkommit här i riket eller tillhör någon, som är bosatt härstädes, må ej offentliggöras eller, när den icke är offentliggjord, göras till föremål för ansökan om patent eller annan skydds rätt i främmande stat eller eljest yppas, där ej annat följer av vad nedan sägs.

Vad med krigsmateriel skall förstås bestämmer Konungen.

2 §.

Vill någon, att förbud, som i 1 § stadgas, skall upphöra att gälla, ingive ansökan härom till myndighet, som Konungen bestämmer (granskningsmyndigheten).

3 §.

Till patentmyndigheten inkommande patentansökningar skola av granskningsmyndigheten granskas med hänsyn till uppfinningarnas betydelse för rikets försvar.

Patentansökningar och därtili hörande handlingar skola av patentmyndigheten hållas tillgängliga för granskningsmyndigheten.

4 §.

Göres ansökan, som i 2 § sägs, eller sökes patent å uppfinning, som i 1 § avses, och finner granskningsmyndigheten uppfinningen vara av särskild betydelse för rikets försvar och alltjämt böra hemlighållas, skall myndigheten besluta härom utan dröjsmål och senast inom en månad efter det så beskafade ansökningshandlingar inkommit, att ansökningens föremål härav tydligt framgår. Föreligger ej sådant beslut inom nämnda tid, vare förbud, varom i 1 § stadgas, ej därefter gällande.

5 §.

Om staten icke inom tre månader från granskningsmyndighetens beslut enligt 4 § förvärvat all rätt till uppfinningen, upphör förbudet, såvida ej Konungen, med hänsyn till särskilda omständigheter, beslutit förlängning av förbudstiden. Sådan förlängning må ej avse längre tid än två månader.

6 §.

Så länge förbudet är gällande, må offentliggörande enligt 7 § första stycket eller 20 § andra stycket förordningen angående patent ej äga rum.

7 §.

Finnes uppfinning vara av särskild betydelse för rikets försvar, äger Konungen föreskriva, att uppfinningen må utnyttjas för statens räkning eller av annan, som Konungen bestämmer.

Är uppfinningen av beskaffenhet, som i 1 § sägs, äger Konungen föreskriva, att all rätt till uppfinningen skall avstås till staten.

8 §.

Vad ovan i 1, 2, 4, 5 och 7 §§ stadgas med avseende å uppfinning skall äga motsvarande tillämpning å förfarande eller anordning av teknisk natur, som kan utnyttjas i industriell verksamhet men ej är att hänföra till uppfinning.

9 §.

Sökes för statens räkning patent å uppfinning, som i 1 § sägs, äger Konungen, därest uppfinningen är av särskild betydelse för rikets försvar, föreskriva, att 7 § förordningen angående patent ej skall tillämpas å ansökningen.

Äro ansökningshandlingarna fullständiga och har anledning ej förekommit att, efter vad i 6 § förordningen angående patent sägs, avslå ansökningen, varde hemligt patent meddelat samt bevis därom utfärdat; och må förty de till ärendet hörande handlingarna icke utan patenthavarens tillstånd utlämnas till annan eller något om dem yppas.

Patentmyndigheten skall göra anteckning om patentet i ett särskilt register, som ej är tillgängligt för allmänheten.

10 §.

Har statens rätt med avseende å uppfinning, som i 9 § avses, övergått till annan, eller upphäves föreskrift, som där sägs, skall alltjämt anhängig ansökan i fortsättningen handläggas enligt 7 § förordningen angående patent. Är patent meddelat, skall anteckning därom göras i det allmänna patentregistret samt kungörande och offentliggörande i övrigt ske i enlighet med sjätte stycket i samma paragraf.

11 §.

Innan tre år förflutit från det hemligt patent meddelats, skall granskningsmyndigheten pröva, huruvida den uppfinning, patentet avser, alltjämt är av sådan betydelse för rikets försvar, att patentet bör hemlighållas. Finner myndigheten hemlighållande ej längre erforderligt, skall frågan underställas Konungens prövning.

12 §.

Upprätthålles förbud, som i 1 § sägs, på grund av beslut jämlikt 4 eller 5 § eller meddelas sådant beslut, som avses i 7 §, skall skäligen ersättning utgå av allmänna medel för skada eller intrång, som härigenom sker.

Talan om ersättning, som nu sagts, prövas av Stockholms rådhusrätt i den sammansättning, som angives i 23 § förordningen angående patent.

13 §.

Den som till följd av bestämmelserna i denna lag vinner kännedom om uppfinning, förfarande eller anordning, varom där sägs, må ej utnyttja vad han sålunda erfarit eller i oträngt mål yppa något därom.

14 §.

Bryter någon mot förbud, som i 1 § sägs, eller mot bestämmelsen i 13 §, straffes med dagsböter eller fängelse, där ej gärningen enligt annat lagrum är belagd med strängare straff.

15 §.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan.

16 §.

I mål om ersättning enligt 12 § eller om ansvar eller skadestånd på grund av brott, varom i 14 § förmäles, äge rätten förordna, att målet helt eller delvis skall handläggas inom stängda dörrar. Samma lag vare, där talan föres beträffande patent, som avses i 9 §.

17 §.

Granskningsmyndigheten skall vid fattande av beslut i ärenden, som här avses, vara så sammansatt, att även det enskilda näringslivet blir företrätt.

18 §.

Närmare bestämmelser angående tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1946 och gäller till och med den 30 juni 1949.

Den i 4 § angivna tiden av en månad skall ej räknas från tidigare dag än den, då lagen träder i kraft.

Föreligger, när lagen den 30 juni 1942 med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m. upphör att gälla, beslut, varom i 6 § första stycket samma lag stadgas, skall den nya lagen äga tillämpning å uppfinning, som avses med beslutet.

Denna lag skall äga tillämpning å de hemliga patent, som äro i kraft, när lagen den 30 juni 1942 upphör att gälla, ävensom å de ansökningar om hemliga patent, som då äro under behandling.

Beslut, som meddelats med stöd av 7 § denna lag, gäller utan hinder av att lagen upphör att gälla.

När lagen upphör att gälla, skall vad i 10 § stadgas äga motsvarande tillämpning, såvitt fråga ej är om patent, som icke längre är gällande.

Stadgandena i 12—16 §§ skola lända till efterrättelse jämväl sedan lagen upphört att gälla.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 4 oktober 1946.

N ä r v a r a n d e:

justitieråden LAWSKI,
GYLLENSWÄRD,
NISSEN,
regeringsrådet KUYLENSTIERNA.

Enligt lagrådet den 27 september 1946 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 20 september 1946, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av t.f. byråchefen för lagärenden i justitiedepartementet, hovrättsassessorn S. Å. Edling.

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Ur protokollet:

Bertil Crona.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 4 oktober 1946.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG.

Efter gemensam beredning med chefen för försvarsdepartementet samt t. f. chefen för handels- och folkhushållningsdepartementen, statsrådet Danielson, anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, lagrådets denna dag avgivna utlåtande över det till lagrådet den 20 september 1946 remitterade förslaget till *lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret*; därvid föredraganden hemställer, att förslaget, som av lagrådet lämnats utan erinran, måtte efter vissa redaktionella jämkningar jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Åke Mossler.